

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№45 (5101) 27 лістапада 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Энергія
падарожжаў
Петруся Броўкі
стар. 5

Ужо не
«сталінкі», яшчэ
не «хрушчоўкі»
стар. 13

Постпанк
як машына часу
і фантазіі
стар. 15

Караткевіч назаўжды

Дзень нараджэння Уладзіміра Караткевіча — свята ўсіх беларусаў. Ён злучыў іх і ўздаваў: на творах яго вырасла нацыя. Народ адчуў сваю годнасць... Светлая, рамантычная, кранальная, трапяткая, пяшчотная, але і нязломная, нягледзячы на ўсе накіраваныя трагедыі, Радзіма ў Караткевіча (і, значыць, ва ўсіх нас) такая, што не любіць яе нельга — да самазабыцця, нельга не ганарыцца ёй, яна не адпускае...

Асэнсоўвацца спадчына Караткевіча будзе бясконца. Прычым цікаvasць да яго асобы праз час толькі павялічваецца. Да чытача вяртаюцца творы Караткевіча без купюр, пераствараюцца на іншыя мовы свету, узрастае колькасць даследаванняў творчасці пісьменніка. Прарок, прадвеснік Адраджэння, рыцар Беларускасці, нацыянальны геній — ён стаў сімвалам Беларусі...

Калісьці Уладзімір Караткевіч сказаў у вершы «Багдановічу»: «Ты прыйшоў і гарачым словам // Руць узняў на роднай зямлі. // Ты сказаў нам: // “Унукі Скарыны, // Дзе ваш гонар, моц і краса?..”» — гэтыя словы можна адрасаваць і аўтару твора... Часам падаецца, што ён нябачна прысутнічае сярод нас, назаўсёды застаўшыся на Зямлі пад белымі крыламі, якую любіў больш за ўсё на свеце...

Фота з хатняга архіва пісьменніка.

Уладзімір Караткевіч на рачным трамваі ў паездцы па Дняпры, 1953 г.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20045

«ЛІМ»-акцэнт

СМІ. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне дэлегатам і ўдзельнікам XIV з’езда Беларускага саюза журналістаў. «Сёння грамадства пастаўлена перад глабальным выклікам. Эпоха постпраўды і фэйк-ньюс разбурае класічныя нормы і прынцыпы прафесійнай журналістыкі, ператварае інфармацыйную медыяпрасторы ў поле бою геапалітычных інтарэсаў, у цэнтры якіх знаходзіцца і Беларусь, — звярнуў увагу кіраўнік дзяржавы. — Інструментам рэалізацыі амбіцый нядобрасумленных палітыкаў і палітэчнагаў выступае прэса, у тым ліку так званыя новыя медыя. Не абмяжоўваючы сябе этычнымі рамкамі, такія як аб’ектыўнасць, сумленнасць, мараль, яны ставяць пад пагрозу нашы гістарычныя, культурныя, агульначалавечыя каштоўнасці, інфармацыйны суверэнітэт і дзяржаўнасць».

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў калектыву Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава са 110-годдзем з дня заснавання ўстановы. «Захоўваючы і прымнажаючы традыцыі айчынай вышэйшай адукацыі, вы ўмацоўваеце статус адной са старэйшых беларускіх навучальных устаноў з багатай гісторыяй і саліднай навуковай базай», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу, што сёння час ставіць перад калектывам універсітэта глабальныя задачы: сістэма навучання будучых спецыялістаў павінна адпавядаць высокаму запатрабаванню на новыя кампетэнцыі і сучасныя веды.

Актualіі. Вельмі важна захаваць гісторыка-культурную спадчыну Беларусі. Такі пункт гледжання выказаў Анатоль Маркевіч, які нядаўна прызначаны міністрам культуры. Закранаючы перспектывы накіраваны дзейнасці, новы кіраўнік ведамства падкрэсліў: «Работа будзе накіравана на захаванне гісторыка-культурнай спадчыны, на далейшае развіццё культуры, мастацтва, стварэнне і ўмацаванне тых добрых традыцый, якія існуюць у сістэме культуры. І, безумоўна, мы павінны працаваць над тым, каб раскрываць творчы патэнцыял моладзі». Анатоль Маркевіч адзначыў, што культура аказвае ўздзеянне на развіццё многіх сфер дзейнасці, і нагадаў пра неабходнасць узмацнення яе ролі ва ўсіх аспектах грамадскага жыцця.

Прысвячэнне. XVIII Міжнародны конкурс «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц СНД у 2021 годзе пройдзе ў Казахстане і будзе прысвечаны 30-годдзю Садружнасці Незалежных Дзяржаў, інфармуе БелТА. Такое рашэнне было прынята на чарговым пасяджэнні Міждзяржаўнага савета па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі, якое прайшло ў анлайн-фармаце з удзелам Асацыяцыі кнігараспаўсюджвальнікаў незалежных дзяржаў, Выканаўчага камітэта СНД і прадстаўнікоў Арменіі, Беларусі, Казахстана, Кыргызстана, Расіі, Таджыкістана. 30-гадоваму юбілею СНД будзе таксама прысвечана агульная экспазіцыя краін Садружнасці на XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, якую плануецца правесці ў лютым 2021 года.

Праект. Выстаўка «Фердынанд Рушчыц (1870—1936). Да 150-годдзя з дня нараджэння мастака» пачынае працаваць сёння ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Як адзначаюць арганізатары, мэта праекта — прадставіць шырокі мастацкі кантэкст, у якім існавала творчасць мастака. У экспазіцыі, акрамя карцін Фердынанда Рушчыца, прадстаўлены работы настаўнікаў Рушчыца ў Акадэміі мастацтваў — Івана Шышкіна і Архіпа Куінды, яго аднакурснікаў па майстэрні Куінды — Мікалая Рэрыха, Канстанціна Багаеўскага, Вільгельма Пурвітыса, Аркадзя Рылова і інш. Цэлы раздзел прысвечаны вучням Фердынанда Рушчыца, выпускнікам Віленскага ўніверсітэта, мастакам Пётры Сергіевічу і Міхасю Сеўруку. Дапаўняюць выстаўку творы сучасных мастакоў, удзельнікаў пленэраў, прысвечаных майстру, а таксама архіў фатаграфій вёскі Багданава, дзе знаходзіўся маёнтak Рушчыцаў, выкананых падчас Першай сусветнай вайны (з калекцыі Уладзіміра Багданава). Убачыць экспанаты можна да 13 студзеня 2021 года.

Прэм’ера. Паказ трылера «Пастка» паводле п’есы Агаты Крысці абудзеца 12 і 14 снежня на сцэне Тэатра-студыі кінаакцёра Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», інфармуе БелТА. Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступіў заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі народны артыст Беларусі Аляксандр Яфрэмаў. Разам з ім над стварэннем спектакля працавалі мастак-пастаноўшчык Ігар Хруцкі, кампазітар Леанід Шырын, мастак па касцюмах Ніна Гурло. Сярод выканаўцаў галоўных роляў — заслужаныя артысты Беларусі Ірына Нарбекава і Анатоль Цярпіцкі.

Афіцыйныя падзеі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Аб велічы Абая

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася сустрэча, прысвечаная 175-годдзю з дня нараджэння класіка казахскай літаратуры Абая Кунанбаева. Арганізатар — Пасольства Рэспублікі Казахстан у Беларусі.

Мерапрыемства адкрыла першы сакратар дыпламатычнага прадстаўніцтва Айгуль Аспандзіярава і распавяла аб святкаванні юбілею славянскага земляка. Выступіў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, паэт, празаік, перакладчык, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі Міхась Пазнякоў. Ён расказаў аб значэнні творчай спадчыны знакамітага казахскага акына, які з’яўляецца гонарам не толькі казахскай, але і сусветнай літаратуры. Погляды класіка, яго павучанні аб мацаванні адзінства народа, любові да Радзімы, справядлівасці і стваральнасці, захаванні міру і сяброўскасці актуальныя і сёння.

М. Пазнякоў таксама прэзентаваў першы том рамана-эпапеі Мухтара Аўэзава «Шлях Абая», які знаёміць з жыццёвым і творчым лёсам выдатнага паэта і мысляра, і расказаў пра асаблівасці яго перакладу на беларускую мову.

Міхась Пазнякоў.

Слова меў паэт і перакладчык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы Мікола Мятліцкі. Ён гаварыў аб велічы Абая, яго ўнёску ў сусветную культуру, а таксама аб сваёй працы над перакладамі кнігі вершаў Абая і прачытаў асобныя з іх, прадэманстраваўшы годнае гучанне паэзіі вялікага казаха на нашай роднай мове.

Павел КУЗЬМІЧ, фота аўтара

З чаго пачынаецца... радок

Творчую сустрэчу з вучнямі і педагогамі Пакалюбіцкай сярэдняй школы, што пад Гомелем, правёў старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч.

Літаратар згадаў пра 100-годдзе народнага пісьменніка Беларусі Андрэя Макаёнка, на чых творах выхавана не адно пакаленне беларусаў. На думку Уладзіміра Гаўрыловіча, найлепшыя традыцыі драматурга сёння працягваюць яго землякі: Васіль Ткачоў, Аляксей Бычкоў, Алег Ананьёў, Юрый Максіменка, Аляксандр Атрушкевіч і інш. А нядаўна абласное аддзяленне нават выдала зборнік п’ес «Паслядоўнікі Макаёнка. Айчына

ў сэрцах і думках», які пацвердзіў, што мастакоўская традыцыя Макаёнка — пісаць праўдзіву, шчыра пра тое, што турбуе людзей — працягваецца яго паслядоўнікамі. Значыць, быць новым спектаклям як на прафесійных, так і на аматарскіх сцэнах.

Паводле Уладзіміра Гаўрыловіча, задача сучаснага пісьменніка — у стварэнні высокамастацкіх твораў, і беларусам ёсць кім і чым ганарыцца. Напрыклад, з пачатку дзейнасці Саюза пісьменнікаў Беларусі толькі з-пад пяра пісьменнікаў-гамельчан выйшла амаль 600 кніг, многія мастацкія творы былі не толькі прызнаны грамадскасцю, але і высока адзначаны як у нашай краіне, так і за яе межамі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

прэс-канферэнцыя

«Фаўст» — гэта абсалютны палёт

У Вялікім тэатры адбылася прэс-канферэнцыя, прысвечаная прэм’еры оперы «Фаўст». На сустрэчу з журналістамі завіталі рэжысёр-пастаноўшчык Ганна Маторная і харэограф, балетмайстар-пастаноўшчык Наталля Масквічова. Яны паразважалі аб праблемах сучаснага грамадства, важнасці оперы, а таксама распавялі пра новы спектакль.

Ва ўступным слове Ганна Маторная зрабіла акцэнт на важнасці опернага мастацтва сёння, у час пандэміі. Яна лічыць, што опера дазваляе людзям адчуць сапраўдны катарсіс, а гэта так патрэбна чалавеку ў складанай жыццёвай сітуацыі.

«Людзі часам настолькі патрабуюць зносін, пяшчоты, увагі, што, калі гэтага не адбываецца доўгі час, душы пачынаюць разбурацца. І ў той момант, калі людзі чарсцвеюць, здараюцца страшныя падзеі». Мастацтва оперы, на думку рэжысёра, якраз дазваляе такія працэсы прадухіліць.

Па словах балетмайстра Наталлі Масквічовай, рэжысёр здолела паглядзець на класічную гісторыю з вельмі незвычайнага ракурсу і тым самым заахоціла ўсю каманду да працы.

Не здрадзіць сумленню і слову

Дарагія сябры, паважаныя калегі!

Сардэчна віншую вас з 15-годдзем утварэння грамадскага аб’яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі». Гэтыя паўтара дзесяцігоддзі сталі для ўсіх нас часам працы і пошуку, значных задач і дасягненняў як у справах арганізацыі, так і ў цвярдзэнні ўласнага пісьменніцкага аўтарытэту кожнага з нас. Дык давайце заўжды будзем годнымі спадчыні славы класікаў айчынай і сусветнай літаратуры! Застанёмся вернымі ідэі нашага адзінства, не здрадзім свайму грамадзянскаму сумленню, мастацкаму слову і высокаму званню пісьменніка. Прыміце шчырыя пажаданні здароўя, натхнення і яшчэ доўгіх гадоў плённага творчага жыцця на карысць нашай Радзімы — Беларусі!

Калектыв Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

Віншую!

Падчас XIV з’езда Беларускага саюза журналістаў уручылі творчыя ўзнагароды. «Залатое пярэ» ў намінацыі «За лепшую работу ў мастацка-публіцыстычных жанрах» атрымала наша калега Наталля Святлова. Віншую!

«Усе падзеі, якія вы пабачыце, акрамя Пралогу, адбываюцца ў Германіі 1935—1945 гадоў. Але я вельмі спадзяюся, што пры праглядзе не будзеце ўспамінаць, які гэта час. На мой погляд, гісторыя настолькі вечная, што кабінет Фаўста можа быць як сярэдневяковым, так і сучасным — якім заўгодна. «Фаўст» — гэта не проста па-за часам, гэта абсалютны палёт!» — каменціруе калегу Ганна Маторная.

Рэжысёр таксама раскрыла некаторыя іншыя дэталі новай пастаноўкі. З яе слоў, на сцэне адначасова будзе прысутнічаць да 100 чалавек, а ўсіх касцюмаў для спектакля зроблена 450. «Таму падрыхтоўся да таго, што на сцэне будзе Лега».

На пытанне аб тым, якія яшчэ магчымасці прапаноўвае вялікая сцэна, Ганна Дзмітрыеўна адказала так: «Сцэна тэатра — гэта вялікі падарунак. Яна дазваляе разгарнуцца фантазіі мастака і фантазіі рэжысёра. Таму не хвалююся: на двух метрах каля ямы спектакль не пастаўлены».

«Фаўст» у новай інтэрпрэтацыі прапануе глядачам паразважаць, дзе тая мяжа, што раздзяляе ілюзію і рэальнасць, а таксама ў чым чалавецтву шукаць паратунку. Рэжысёр прапануе такі адказ: «Выратаваць гэты свет можа толькі любоў».

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

надзённае

Старыя паслугі на новы лад

Эпідэміялагічнае становішча дыктуе свае правілы і ўмовы. Уменне прыстасоўвацца да іх — залог поспеху ў рабоце. Менавіта гэтага кірунку прытрымліваюцца кобрынскія бібліятэкары.

Калі настаў такі час, што не кожны адважыцца прыйсці ў бібліятэку, то яна прыйдзе сама, а дакладней прыедзе. У Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэцы прымаюць ад чытачоў заяўкі на кнігі па тэлефоне і электроннай пошце.

— Дадзеная паслуга накіравана ў першую чаргу на людзей пажылога ўзросту, інвалідаў і маладых мам, — кажа загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі Юлія Пракапук. — Атрымліваючы заяўкі на літаратуру, вызначаем пэўны дзень і час, калі зможам яе прывезці. Абавязкова акумулюем адразу некалькі заказаў, каб за адзін рэйс даставіць кнігі некалькім чытачам. Паслуга бясплатная.

Па электроннай пошце ці тэлефоне чытач можа таксама прадоўжыць тэрмін карыстання кнігай, узятай раней.

зваротная сувязь

Караткевіч, Чэхаў і Шэклі

У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раніца» канала «Культура» Беларускага радыё прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Паўлюка Труса і Янкі Лучыны. У выхадныя выйдзе праграма «Паэзія XXI стагоддзя», якая прапануе выбраныя радкі Уладзіміра Караткевіча.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігалюбу» пазнаёміць з літаратурнымі

падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». У радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з пісьменніцай, журналісткай Інэсай Плескачэўскай.

У «Літаратурнай анталогіі» ладзіцца чытанне рамана Уладзіміра Караткевіча

«Чорны замак Альшанскі», у «Радзёбібліятэцы» — аповесці Івана Шамякіна «Адна на падмостках». У выхадныя ў вячэрні час у праекце «Літаратурныя гісторыі» слухайце апавяданні «Бітва» Роберта Шэклі, «Ваўчанё» Аляксандра Сінілы і наведу Антона Чэхава «Хамелеон».

Расклад перадач канала даступны на сайце radiokultura.by.

на развітанне

Бывай, дарагі калега!

Заўчасна пайшоў з жыцця таленавіты паэт, прэзаік, кампазітар, выканаўца песень, член Саюза пісьменнікаў Беларусі **Дзмітрый Леанідавіч Пятровіч**.

Нарадзіўся ён 29 красавіка 1971 г. у г. Заслаўе Мінскай вобласці. Скончыў музычна-педагагічны факультэт, факультэт беларускай філалогіі і культуры, а таксама магістратуру БДПУ імя Максіма Танка. Шмат гадоў настаўнічаў, працаваў вядучым стылістычным радактарам газеты «Звязда», вядучым рэдактарам у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Друкавацца пачаў з 2005 г. у часопісах «Бярозка», «Роднае слова», «Маладосць», «Полымя», у «Краязнаўчай газеце», штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», іншых перыядычных выданнях. А таксама — у калектыўных зборніках, альманахах. У 2010 г. выйшла першая кніга паэзіі «Белая квецень кахання». У 2013 г. свет пабачыла першая кніга прозы «Белая Жанчына», якая была прызнана адной з найлепшых кніг года. У 2018 г. выйшла яго другая кніга паэзіі «Святло адвечнай песні»...

Стварыў нямала песень на вершы рускіх і беларускіх класікаў, а таксама на творы многіх вядомых сучасных паэтаў. Прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці... Але колькі б яшчэ мог зрабіць!..

Бывай, дарагі, калега і сябар! Няхай родная замля, якую ты любіў і апяваў, будзе табе пухам. Ты будзеш жыць у нашых удзячных сэрцах, у сваіх творах і добрых справах.

Мікола ШАБОВІЧ

Памяці
Дзмітрыя Пятровіча

Невымерны адчай
і сумота,
Бо цябе не магу прывітаць.
Ты пайшоў пад асеннюю слоту
Сцежку ічасця між зорак
шукаць.

Аддаваў ты душу трапяткую
Родным, блізкім сваім
і сябрам.
Дзе ж уцеху знайсці хоць якую?..
Ты пайшоў у Нябесны свой
Храм.

Ты пайшоў, каб вяртацца
з-за хмараў
Песняй, вершам калі-нікалі...
Што ж, бывай, любі
дружа-таварыш!
Ты пакінуў свой след на зямлі.

Віктар ШНІП

Балада
Дзмітрыя Пятровіча

Ты чакаў свайго першага снегу,
Без якога не будзе вясны.
І, шукаючы ў полі начлегу,
Ты прылёг ля нябачнай сцяны,
За якой невядомыя сцежкі,
Па якіх ужо маці пайшла
У Заслаўе па воблаках пешкі
Да магілаў дзядоў, да святла.
Ты прылёг на хвіліну, і следам
У нябёсы за мамай пайшоў.
Даражыі анічога не ведаў,
Чым да бацькі і мамы Любоў
І да роднае мовы, якая
У табе ў тваім сэрцы жыла.
Ты па небе ідзеш і спяваеш,
Як спяваў, калі мама была.
У нататніку сумныя вершы
Не дапісаны, не дапісаць.
І, памёрышы, ужо не памрэш ты,
Як не думаў ты Тут паміраць...

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ глыбока смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці пісьменніка Дзмітрыя ПЯТРОВІЧА і выказваюць спачуванні яго родным і блізкім.

Калектыў РВУ «Выдавецкі дом “Звязда”» глыбока смуткуе з прычыны смерці паэта, прэзаіка, публіцыста, перакладчыка, кампазітара Дзмітрыя ПЯТРОВІЧА і выказвае шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніка Мікалая СЕРДЗЮКОВА і выказваюць спачуванні яго родным і блізкім.

Сябры Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі выказваюць шчырыя спачуванні пісьменніцы Настасі Нарэйка з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці БАЦЬКІ.

115 гадоў таму нарадзіўся Язэп Тодаравіч Падабед (1905—?), паэт, публіцыст.

28 лістапада 50 гадоў спаўняецца Руслану Казлоўскаму, фалькларысту.

28 лістапада — 125 гадоў з дня нараджэння Еўдакіі (Аўдоціі) Клеўжыц (1895—1975), народнай спявачкі.

28 лістапада — 120 гадоў з дня нараджэння Аляксандры Асторинай (1900—1982), актрысы, рэжысёра, заслужанай артысткі БССР.

28 лістапада 75-гадовы юбілей святкуе Валерыі Сіверцаў, майстар манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, афарміцель.

28 лістапада 70-годдзе адзначае Мікалай Кузьміч, майстар дэкаратыўна-прыкладнага

мастацтва, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

29 лістапада — 115 гадоў з дня нараджэння Мікалая Аўчыннікава (1905—1980), жывапісца.

30 лістапада — 125 гадоў з дня нараджэння Андрэя Блажэвіча (Вангіна) (1895—1977), акцёра.

30 лістапада — 105 гадоў з дня нараджэння Георгія Жыхарава (1915—1973), дырыжора, педагога, дзеяча аматарскага мастацтва.

1 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Міхаса Кавыля (Язэпа Лешчанкі) (1915—2017), паэта, крытыка, прэзаіка.

1 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Льва Муранава (1930—2008), дырыжора, педагога, народнага артыста РСФСР.

«ЛіМ»-люстэрка

Тры анімацыйныя фільмы Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» удастоены ўзнагарод на міжнародным фестывалі казанскага жанру ў дзіцячым і сямейным кіно «Хрустальныя ключы». Як паведамляе БелТА, мерапрыемства прайшло 10—18 лістапада ў горадзе Белакурыха ў Алтайскім краі Расіі. У намінацыі «Анімацыя. Кароткі метр» прыз і дыплом першай ступені атрымаў мультфільм «Лепшае месца на свеце» Ірыны Тарасавай, другое месца заваявала работа Ігара Волчка «Як мядзведзь сабра шукаў». Спецыяльны дыплом «За рамантычнасць» дастаўся анімацыйнаму фільму «Прыгажун і Пачвара» рэжысёра Наталлі Дарвінай-Хаткевіч. У праграме таксама былі прадстаўлены мультфільмы такіх вядомых студый, як «Союзмультфильм», «Кинофест», Wizart Animation, Animaccord.

Выстаўка графікі беларускай мастацкі Ганны Ціханавай-Ёрданавай адкрылася ў талінскім Цэнтры рускай культуры, паведамляе БелТА. На адкрыцці мерапрыемства з прывітальным словам выступіў пасол Беларусі ў Эстоніі Вячаслаў Качанаў, які раскажаў пра творчасць мастацкі. Ганна Ціханава-Ёрданава — графік, мастацтвазнавец, член Саюза мастакоў Беларусі, Саюза пісьменнікаў Беларусі, Бельгійскага экслібрыснага клуба «GRAPHIA». Працуе ў тэхніках гравюры на пластыку, лінагравюры, афорта. Займаецца вывучэннем экслібрыса з 2003 года, аўтар шматлікіх артыкулаў па тэорыі, гісторыі і сучасным развіцці кніжнага знака, перш за ўсё ў Беларусі.

Міжнародны фестываль студэнцкіх і маладзёжных тэатраў «Тэатральны куфар, БДУ — 2020» 2 снежня адкрые 17-ы сезон. Сёлета фэст прымяркуюць да 100-годдзя авангарднага мастацкага аб'яднання УНОВІС. Больш як 100 артыстаў з Беларусі, Расіі, Ірана і Бразіліі пакажуць 12 аматарскіх і прафесійных спектакляў. Асноўныя тэатральныя дзеянні разгорнуцца з 2 па 5 снежня на сцэнах Мінска, а трансляцыя замежных пастановак пройдзе на YouTube-канале фестывалю, гаворыцца на сайце мерапрыемства. Гэтым разам вызначаць толькі ўладальніка Гран-пры «Тэатральнага куфара». У галасаванні прымуць удзел глядачы.

Нацыянальнай бібліятэцы Малдовы перададзена калекцыя беларускіх выданняў, перадае БелТА. «Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Малдове Анатоль Калінін ва ўрачыстай атмасферы перадаў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Малдова калекцыю беларускіх выданняў (83 кнігі), падрыхтаваную Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, а таксама 44 кнігі ад Саюза пісьменнікаў Беларусі», — адзначылі ў дыпламатычнай місіі. Падчас цырымоніі пасол падкрэсліў зацікаўленасць у далейшым развіцці ўзаемадзеяння ў палітычнай, эканамічнай, гуманітарнай і іншых сферах. Ён выказаў упэўненасць, што гэтая падзея будзе садзейнічаць умацаванню міжнародных сувязей і павышэнню ўзроўню культурнага ўзаемадзеяння паміж народамі дзвюх краін.

У эстонскім Ківілі адзначылі 115-годдзе з дня нараджэння Яна Скрыгана. Свята было арганізавана Згуртаваннем беларускай культуры Іда-Вірумаа «БЭЗ» пры падтрымцы Пасольства Беларусі. У святочным канцэрце, які адбыўся ў гарадской бібліятэцы, гучалі ўрыўкі з успамінаў і твораў Яна Скрыгана, вершы, прысвечаныя пісьменніку, і беларускія песні ў выкананні самадзейнага калектыву аб'яднання «БЭЗ», інфармуе БелТА.

Букераўскую прэмію ў 2020 годзе атрымаў пісьменнік з Шатландыі Дуглас Сцюарт, паведамляе РБК. Аўтар удастоены прэстыжнай узнагароды за раман «Шагі Бэйн» пра хлопчыка з Вялікабрытаніі 1980-х гадоў. Ён жыве ў Глазга і імкнецца ўсімі сіламі падтрымаць маці, якая пакутуе ад алкагалізму. Кніга прысвечана маці Дугласа Сцюарта, якая памерла ад алкагалізму, калі яму было 16 гадоў. Члены журы адзначылі, што рашэнне аб прысуджэнні перамогі было аднадушным. Між тым за 50 гадоў гэта другі раз, калі аўтар з Шатландыі атрымлівае Букераўскую прэмію.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Хто гэта збіраецца мяне рэдагаваць?»

Уладзімір Караткевіч церабіў свой шлях у літаратуры і, занатоўваючы ў памяці рэальныя падзеі, пераплаўляў іх у горне мастацкага ўяўлення праз сваю стылістыку, праз уласнае ўспрыманне іх у нацыянальным і культурным маштабе, а потым прапаноўваў чытачу непадобныя і непадробныя брыльянты паэзіі, прозы, драматургіі і эсэістыкі. Усвядоміць у іх аўтарскую інтэнцыю і яе рэалізацыю ў канкрэтным творы, на жаль, было дадзена не кожнаму рэдактару. Ды яшчэ з улікам ідэалагічнага кантэксту, калі рэдагаванне было, па сутнасці, другім этапам працы з аўтарскім матэрыялам, які перадусім мусіў прайсці праз цэнзарскае ўхваленне Галоўліта — фактычна структуры аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ.

Першыя сутыкненні Караткевіча з рэдактарай адбыліся ўжо на пачатку творчага шляху, калі ў 1957 годзе рэцэнзія на раман Уладзіміра Дудзінцава «Не хлебам адзіным» была адхілена галоўным рэдактарам аршанскай раённай газеты «Ленінскі прызыў». Больш за тое, ён піша ліст сакратару ЦК КПБ Ц. Гарбунову з патрабаваннем разабрацца нават з рэспубліканскімі літаратурна-мастацкімі выданнямі, якія друкуюць вершы Караткевіча. Толькі падтрымка старэйшых калег па пісьменніцкім цэху Пятра Глебкі і Янкі Казека, якія апублікавалі ў «Звяздзе» артыкул «Ці гэта чакаў малады паэт», уратавала пачаткоўца ад далейшага цкавання.

У 1961 годзе Караткевіч прапануе часопісу «Полымя» твор (фактычна — першую аповесць) «Раман Ракута» з жанравым вызначэннем «Сівая легенда». Сярод архіўных матэрыялаў выяўлена дакладная запіска начальніка Галоўліта Л. Садоўскага сакратару ЦК КПБ В. Шауру — тэндэнцыйны непрафесійны разбор мастацкага твора без уліку гістарычнага кантэксту: «У легендзе Уладзімір Караткевіч не раскрывае сутнасці сялянскага паўстання, амаль нічога не кажа пра жыццё сялян таго часу»; «У легендзе ідэалізуюцца і некаторыя прадстаўнікі судовых органаў таго часу, якія па сцвярдзенні аўтара не пазбаўлены пачуцця справядлівасці. А жыхароў горада Магілёва, дзе разгортваюцца заключныя дзеянні легенды, аўтар паказвае як бязвольных п'яніц». Як вынік, у першай прэзінтэчнай кнізе «Блак і золата дня» жанравае вызначэнне «Сівая легенда» становіцца назвай твора, якая і ў далейшым выкарыстоўвалася Караткевічам, у тым ліку і для аднайменнай оперы.

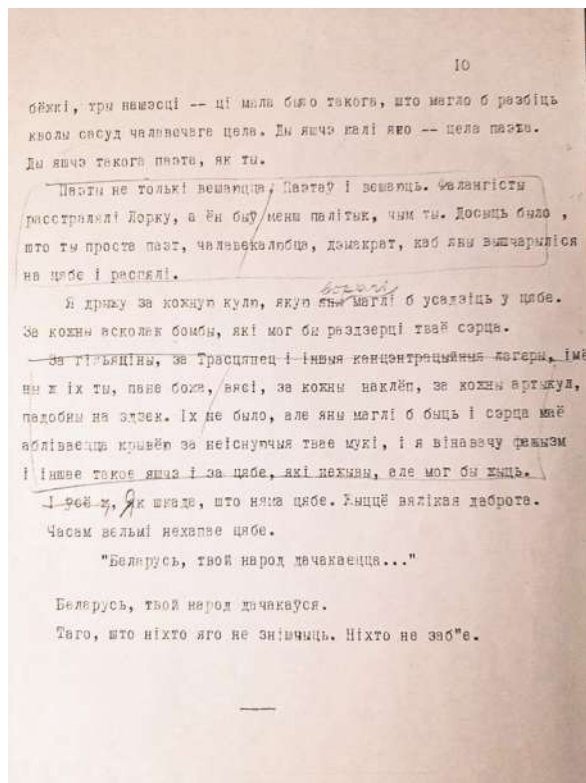
Эпапея, звязаная з выданнем рамана «Леаніды не вернуцца да Зямлі», падрабязна апісана Генадзем Кажанкіным, укладальнікам 6-га тома Збору твораў у 25 тамах, які выдаецца ў «Мастацкай літаратуры». Але не менш захапляльныя апаведы, відаць, можна стварыць і пра не надрукаваныя пры жыцці пісьменніка творы. Па-першае, сам Караткевіч мог усведамляць, што твор «не пройдзе», і пакідаў яго да лепшых часоў (затое не будзеш раздражняць пэўныя органы, а іншыя творы будуць друкавацца). Можна, напрыклад, назваць апавяданне «Маленькая балерына», эсэ «Я люблю цябе» і «Джон — Ячменное зерно», верш «Выносьце з сэрцаў саркафагі...» і інш. Па-другое, самі рэдактары не адважваліся браць вострыя творы ў друку, рабілі шматлікія прыдзіркі да тэкстаў. Так, у 1973 годзе Караткевіч пасля шматлікіх заўваг забірае з «Нёмана» эсэ «Святая Предслава» пра Ефрасіню Полацкую. А ў эсэ «Да новых і далёкіх даляглядаў» піша (сказ выкраслены з публікацыі): «І так, як рэдактар частку здзіўляецца, нашто беларускаму чытачу апавяданне аб старажытным Кітаі (невядома толькі, як тады быць з «Кама градзешы» Г. Сянкевіча або з «Саламбо» Г. Флабера?), няхай адказвае яно хоць сто разоў на пытанні сучаснасці, так ён часта ставіцца і да перакладу». Тут, зразумела, размова вядзецца пра не надрукаванае пры жыцці пісьменніка апавяданне «Вялікі Шан Ян».

Гэта, так бы мовіць, макраўзровень рэдактарскага аналізу як часткі рэдагавання — адхіленне твора з пэўнай матывацыяй. Але і мікраўзровень рэдактарскага аналізу — па абзацах і сказах — таксама вынікаваў змяненне Караткевічавых твораў. Былыя рэдактары «Мастацкай літаратуры» згадваюць

сказ-пытанне Караткевіча: «Хто гэта збіраецца мяне рэдагаваць?» У апраўданне супрацоўнікаў варта прызнаць, што яны даводзілі тэксты да ладу з гледжання арфаграфіі, пунктуацыі і граматыкі, але не заўсёды якасна і з улікам кантэксту. Больш шкодзілі выняткі ці то загадкаваў аддзелаў, ці то галоўных рэдактараў, якія, перастрахоўваючыся, часам скарачалі тэкст да непазнавальнасці. Даследаванне паказала, што найбольш часта траплялі пад нож наступныя фрагменты.

- Датычныя захавання ў творы нацыянальна-культурнай карціны свету праз ужыванне слоў *Беларусь, беларус, беларускі* (у прыжыццёвых выданнях няма вылучаных слоў або яны заменены сінонімамі): «*Беларусь!* Ільвяня!» — пачуў я перарывісты голас Дубатоўка»; «*Беларусь* (Радзіма) мая! Гаротная маці! Плач!» («Дзікае паляванне караля Стаха»); «*Больш за ўсё я не люблю прыходзіць па беларусаў* (такіх, як ты)», — урэшце сказала яна»; «*Ты зноў папаўся, беларус...*» («Ладдзя Распачы»); «*Шляхта! Соль зямлі! Гонар беларускі!*»; «*Клянуся вачыма Маці Божай, удзелам Святога Юрыя — зямлёй беларускай* (сваёю), я буду ціхім каралём, калі вы хочаце» («Цыганскі кароль»).

Адзначаныя праўкі разбуралі аўтарскую задуму, якая выяўлялася ў настойлівым імкненні Караткевіча выпрацоўваць нацыянальную свядомасць беларусаў, паказваць, што яны мелі і сваіх мужыкоў, і сваю шляхту, г. зн. пісьменнік браў на сябе ролю прапагандыста праўдзівай гісторыі краіны ў супрацьвагу закасцянелым сцвярджэнням дагматычных падручнікаў.

Рэдактарская праўка апошняй старонкі машынапісу эсэ «Летанісец», 1966 г.

- З прамой адсылкай да тэкстаў Святога Пісьма або са згадваннем Бога, што не адпавядала марксісцка-ленінскай ідэалогіі з яе антырэлігійнай прапаганды. Такіх выпадкаў безліч, таму пакажам гэта на адным абзацы з дыялогу Чорнага Войны і Раўбіча ў «Каласых пад сярпом тваім»: «*Памятаеш, Іакаў дужаўся з Богам. Я быў малады і гарачы. Адзін дык адзін. І я вырашыў: паўстанне будзе жыць, пакуль буду жыць я. Павінна ж быць праўда! Павінен быць Бог у небе!*». У хрэстаматычным вершы «Багдановічу», надрукаваным у кнізе «Мая Іліяда», уласная назва гары заменена безаблічным русізмам: «*Перад светлай Сінайскай (заветнай) гарой* і ліквідавана апошняя страфа з цытаваннем верша М. Багдановіча: «Не загіне ні слова, ні справа, // Калі здолеў хоць нешта сказаць: // Вашай сілы і вашае славы // "Не разбіць, // Не спыніць, // Не стрымаць!"». Твор прыгрунтоўным рэдактарскім аналізе страціў вельмі важныя дамінанты, якія, не зрушваючы асноўны сэнсавы стрыжань, істотна ўплываючы на рэалізацыю аўтарскай задумкі. Праўкі з сённяшняга гледзішча цалкам немагаваныя і толькі пагоршылі аўтарскі рукапіс.
- Экстрапаляваныя на агульначалавечыя і ўсясветныя рэаліі: Караткевіч паказваў чалавечыя

характары, уласцівыя кожнай эпосе і здольныя нейкім чынам паўплываць на змяненне іх да лепшага ў тагачасных (і сённяшніх) стасунках. Прыклад скарачэння фрагмента з рамана «Хрыстос прыязміўся ў Гародні: Евангелле ад Іуды»: «Абрыдлівае гэта было відовішча. Сотні дзве трусікаў, пятнаццаць свіней і адзін — адзіны — чалавек... Але гэта не такая ўжо рэдкая з'ява на гэтай зямлі... У большасці месцаў так...»

- З выказваннямі, у якіх гучала крытыка дзеянняў уладных структур. Асабліва гэта выявілася ў эсэ У. Караткевіча, у якіх пісьменнік спрабаваў дастукацца да сумлення чыноўнікаў, імкнуўся навуцць чытача думаць і разважаць. Эсэ «Званы ў прадоннях азёр» прынесла Караткевічу шмат непрыемнасцяў, бо праўдзівы паказ змагання з помнікамі, знішчэння гербіцыдамі прыпяцкай флоры і фаўны, адсылка да арганізаванай пінскай газетай кампаніі супраць касцельнай агароджы выклікалі абурэнне ў высокіх кабінетах. І зноў не спаў Галоўліт, начальнік якога А. Маркевіч піша сакратару ЦК КПБ С. Пілатовічу: «Свае ж разважанні пра помнікі старажытнасці, якія цяпер знаходзяцца ў запушчанаасці і разбурэнні, аўтар будзе так, што міжволі напрошваецца выснова: у гэтым вінаваты сучасныя гаспадары Палесся». Але ж, па вялікім рахунку, так яно і было. У эсэ «Наш дзядзька Рыгор», прысвечаным юбілею Рыгора Шырмы, ліквідуецца вылучаны сказ пра грамадзянскую пазіцыю народнага артыста: «*Ён грамадзянін. Калі б ні прыйшоў да яго — ён заўсёды паможа. Першы, напрыклад, падпішацца пад лістом аб зберажэнні гістарычнага цэнтра Мінска.* Бо ніколі ён не абмяжоўваўся адной музыкай».

- З элементамі раблезіянскага стылю. Такое прыгладжванне твораў шкодзіла далейшаму творчаму засваенню беларускім прыгожым пісьменствам напрацаванага стагоддзя ў еўрапейскіх літаратурах паказу народнай смехавой культуры. Прывядзём толькі два прыклады з аповесці «Цыганскі кароль»: у аўтарскім тэксце — «*Вароны зноў сарваліся з камяніцы і, непаразумела каркаючы, памчаліся кудысь, асыпаўшы людзей дажджом белых кропель...*»; у словах медыкуса Ніхто — «*Смярдзіць ён [чалавек], праўда, і жывы, і не водар выдзяляе, як ружы, а мачу, харкоціну і кал*». Паводле М. Бахціна, зразумець Рабле можна толькі тады, калі ў даследчыка выпрацеўца «ўменне адысці ад многіх глыбока ўкаранёных патрабаванняў літаратурнага густу, перагледзець многія паняцці», але адзначанага ўмення ў рэдактараў савецкага часу не было.

- Са згадваннем тагачасных літаратараў (словы занадта катэгарычныя або з характэрнай для Караткевіча лёгкай некрыўдлівай іроніяй). Напрыклад, што крамольнага ўбачылі рэдактары ў ліквідаваных сказах з эсэ «Казкі Янтарнай краіны»: «*Утрымала мяне ад гэтага неабдуманнага кроку [куплі кілімаў] толькі думка пра тое, што калі-небудзь, атрымаўшы кватэру, я запрашу да сябе Пімена Панчанку, і з ім можа адбыцца дрэннае. А я занадта паважаю яго як паэта і дыпламата і не хацеў бы, каб з ім здарыўся ўдар*»?

Прыведзеныя прыклады — малая частка змен, праведзеных у творах Караткевіча. Акрамя таго, скарачаліся гістарычныя факты, інтэрпрэтаваныя пісьменнікам; немагавана змяняліся загалоўкі; правіліся сказы, якія, на думку рэдактараў, супярэчылі дзяржаўным пастановам аб барацьбе з п'янствам і алкагалізмам, і інш. А безліч суб'ектыўных моўна-стылістычных правак? У адным творы падбіраюць сінонім прыметніку *прыўкрасны*, у другім гэтае слова пакідаюць, *напой* замяняюць на *напітак*, *палову* — на *палавіну*, *застацца* — на *астацца*, *вылекаваў* — на *вылечыў*, *жораваў* — на *журавоў*, *любаві* — на *любві*, *вачыма* — на *вачамі*, *зарыва* — на *зарава*, *нейчы* — на *нечы*, *завішчэла* — на *завішчала*, *запраграмаваны* — на *запраграміраваны* і інш. Таму надрукаваныя пры жыцці Караткевіча творы шмат у чым разыходзяцца з рукапісамі і машынапісамі, якія і з'яўляюцца адзінымі захавальнікамі апошняй аўтарскай волі. З гэтай прычыны паўстае вострая патрэба ў перагледзе надрукаваных у савецкі час твораў усіх беларускіх пісьменнікаў з мэтай вяртання да не змененых цэнзарамі і некваліфікаванымі рэдактарамі тэкстаў.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Жыццё як падарожжа

Народны паэт Беларусі, старшыня СП БССР, грамадскі дзеяч, дэпутат, акадэмік НАН БССР, лаўрэат Ленінскай і дзвюх Сталінскіх прэмій... Вобраз класіка Петруся Броўкі часам здаецца забранзавелым у бляску сваіх дасягненняў і поспехаў, так высока ацэненых тагачаснай уладай. Між тым перш за ўсё гэта быў чалавек, сем’янін, які перажыў свае трагедыі, многім дапамог, шмат зрабіў для беларускай навукі; творца, тонкі лірык, якому належаць адны з найбольш таленавітых і прачулых вершаў пра каханне і сяброўства.

Выстаўка пад назвай «3 місіі — у падарожжа», якая экспануецца ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі, прапануе зірнуць на нязвыклы для вывучэння бок жыцця паэта — яго шматлікія падарожжы, а праз тэму падарожжаў — і на пісьменніка як асобу. Паездкі і камандзіроўкі заўсёды былі звязаны з пэўнай місіяй паэта, а пасля наведвання краін пачуцці паэта-падарожніка ўвасабляліся ў творчасці. Экспазіцыя ўмоўна падзяляецца на тры часткі: краіны сацыялістычнага лагера, капіталістычныя краіны і як ідэалагічны антыпод — СССР.

Чаму пісьменнік меў магчымасць вандраваць па ўсім свеце? Петруся Броўку была ўласцівая рэдкая рыса характару — ён умеў знаходзіць агульную мову з усімі: і дзеці, і старыя пачуваліся з ім як з роўным. Хаця галоўнае, безумоўна, у тым, што пісьменніку давярала ўлада (спрыяла гэтаму яго бездакорная біяграфія: нарадзіўся ў беднай шматдзетнай сялянскай сям’і). Але, вядома ж, нават «аблашчаныя» званнямі і прэміямі пісьменнікі заўжды былі пад «наглядам». 8 мая 1934 г. Пятрусь Броўка прыняты ў члены Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР. Пазней за актыўную працу Броўку прызначалі на адказныя пасады: у 1943 г. ён стаў адказным сакратаром Саюза пісьменнікаў БССР, у 1948—1967 гг. — старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, а з 1963 г. — сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР. Выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1947—1955) і Вярхоўнага Савета СССР (1956—1980).

У пасляваенныя часы Пятрусь Броўка наведваў шматлікія краіны свету ў складзе пісьменніцкіх дэлегацый і як дэпутат.

Пятрусь Броўка ў складзе дэлегацыі XIV сесіі Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб’яднаных Нацый у Нью-Ёрку.

Голас, які не сціхае

У Польшчы ўпершыню Пятрусь Броўка пабываў у 1947 г. у складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў. Падчас паездкі яны наведалі Асвенцым (Аўшвіц-Біркенау) — лагер смерці, дзе загінула маці паэта Алена Сцяпанаўна. Пісьменнік прывёз адтуль жменю зямлі, якую пахаваў у роднай вёсцы Пуцілкавічы. «Мы хадзілі, — згадваў Пятрусь Броўка, — па змрочных бараках, дзе гінулі тысячы і тысячы, стаялі, апусціўшы галовы, ля печаў крэматорыя, праз якія прайшлі дымам сотні тысяч, схілялі галовы ля сцяны, дзе расстрэльвалі ахвяр, з нянавісцю глядзелі на вокны дома, дзе ў час пакарання граў аркестр і весяліліся эсэсаўцы...» Пад уражаннем ад паездкі ў 1960 г. была напісана паэма «Голас сэрца».

Усё жыццё паэт дакараў сябе за тое, што не змог выратаваць маці. Была спроба вывезці Алену Сцяпанаўну з акупіраванай тэрыторыі, але яна з’язджаць адмовілася. Пра маці паэта згадваў Пятро Глебка, які прыезджаў у Пуцілкавічы да сябра ў госці: «...Як жывая, перада мной стаіць маці паэта — чулая і добрая, строгая і справядлівая. З якой чыстай радасцю сустракала яна заўсёды нас — свайго сына і ягоных гасцей! Нарэжа скрылікамі духмянай сялянскай каўбасы, паставіць пляшку настоенай на розных травах гарэлкі, абапрэцця на стол спрацаванымі рукамі і глядзіць на нас моўчкі і замілавана. А пачнём мы з нашым маладым размахам разносіць таго ці іншага са сваіх літаратурных “праціўнікаў”, прыпыніць ціха і скажа:

— Няможна так, хлопцы! Праўда, вы маладыя, няўрымслівыя... Але ж на вас глядзяць ужо як на сталых. Шануйцеся і людзей шануйце!»

3 падарункамі з-за акіяна

У 1959 годзе Пятрусь Броўка ў складзе беларускай дэлегацыі прымаў удзел у XIV Генеральнай асамблеі Арганізацыі Аб’яднаных Нацый у Нью-Ёрку, якая праходзіла з 15 верасня па 12 снежня. 19 лістапада ён выступіў у Палітычным камітэце з дакладам «За вяртанне на радзіму».

Паездка і натхніла Броўку на стварэнне Беларускай савецкай энцыклапедыі. Згадваў пра гэта Рыгор Барадулін:

«Калі адзін недасведчаны таварыш запытаўся, а ці патрэбна энцыклапедыя ў Беларусі, яе заснавальнік і стваральнік адказаў:

— Вам не шкодзіла б ведаць, што, як лічыцца ў ААН і ЮНЕСКА, маючы календар і энцыклапедыю, нацыя можа называцца нацыяй з поўным правам».

А ў падарунак жонцы Алене Міхайлаўне паэт прывёз элегантныя замшавыя туфлікі амерыканскай маркі «Citation». Захаваліся ўспаміны Алены Броўкі аб тым, як яны з Петрусём праводзілі вечары яшчэ да таго, як узялі шлюб: «Каб паказаць сябе “гжэчным кавалерам”, Пятрусь купляў білеты ва ўсе кінатэатры, якія былі тут, у цэнтры (у Мінску. — Заўв. аўт.), а іх было не вельмі і многа, — чатыры ці пяць... Купляў адразу на адзін сеанс ва ўсе кінатэатры, я выбірала, што мне даспадобы, робячы важны выгляд, і мы ішлі ў кіно...» Дарэчы, з 1949 па 1958 гады ў сям’і Броўкаў (а з 1951 года — у іх кватэры па Маркса, 30, дзе цяпер знаходзіцца музей пісьменніка) тайна жыла маці Алены Сцяпанаўны, Алена Рыдзеўская. Гэта было небяспечнае для Петруся рашэнне — сваякам рэпрэсаваных забаранялася пражываць у сталіцы... Цешча Алена Рыдзеўская была жонкай расстралянага «ворага народа» Міхаіла Рыдзеўскага, яе сына Алега рэпрэсавалі таксама...

Захаваліся шматлікія ўспаміны пра тое, што Пятрусь Броўка заўжды імкнуўся дапамагаць усім, каму толькі мог. Многіх рэпрэсаваных пісьменнікаў, якія вярнуліся пасля ссылкі, уладкоўваў на працу. Будучы на пасадзе галоўнага рэдактара «Беларускай савецкай энцыклапедыі», сачыў, каб яго супрацоўнікі былі ўладкаваныя, атрымлівалі кватэры незалежна ад пасады, якую займалі.

Туфлі, якія Пятрусь Броўка прывёз у падарунак жонцы.

3 сялянскай практычнасцю

Уся жыццёвая энергія Петруся Броўкі была мэтава скіраваная: штосьці наладзіць, палепшыць, уладкаваць. Ён заўжды думаў пра тое, каб ад яго дзеянняў быў канкрэтны станоўчы вынік. Але, хоць і не быў азартным, аднойчы з паездкі ў Злучаныя Штаты прывёз у якасці сувеніра калекцыйны набор ігральных карт кампаніі «Russell, Morgan & Co». Складана меркаваць, чым ён пры гэтым кіраваўся. Магчыма, паэту спадабаўся незвычайны выгляд калоды (вырабы гэтай кампаніі былі надзвычай папулярнымі). Карты аздабляліся залатымі краямі. Ігральныя калоды складаліся з 52 стандартных картак, двух джокераў і інфармацыйнай карткі для падліку ачкоў. Але нават гульня «Прэферанс», за якой праводзілі час сябры Пятро Глебка, Кандрат Крапіва і Пятрусь Броўка на дачы ў Ждановічах, не была бессэнсоўнай — мела інтэлектуальны складнік...

...Мінула эпоха, адышлі яе сведкі. Літаратурны музей Петруся Броўкі адзначаў 40-годдзе з дня адкрыцця. Памяць пра той час застыла на некалі сагрэтых жыццём, любоўю, тагачаснай атмасферай рэчах. На прадметах, якія дарылі адно аднаму, якімі аздаблялі інтэр’ер, каб нагадаць пра дарагія імгненні. Кватэра па адрасе вул. К. Маркса, 30 — як выспа іншага жыцця ў нашы дні. Там, здаецца, час спыніўся, нікуды не спяшаецца, не ляціць — варта туды прыйсці не толькі для таго, каб больш даведацца пра пісьменніка, але і каб лепш адчуць сённяшняю рэчаіснасць, зірнуўшы на яе вачыма назіральніка. Жыццё — як падарожжа, доўгае ці кароткае...

Матэрыял падрыхтавала Яна БУДОВІЧ
Выявы з фондаў Літаратурнага музея Петруся Броўкі

Часовыя экспазіцыі запрашаюць

«У восені малыя дні, а сонца хочучь...»

Прасачыць за прыгодамі незямнога бесцялеснага стварэння прапанае Адам Глобус, чыя падборка «Анёлы» адкрывае лістападаўскі часопіс «Полымя». Аўтарская манера, адсутнасць рыфмаў, пэўная манатоннасць рытму, шматразовыя паўторы «стрыжнявых» слоў у межах аднаго твора надаюць вершам падабенства з замовамі, якія можна чытаць на сон. Лірычны герой — анёл — нюхае кветкі, зразае сланечнік, выконвае чалавечыя жаданні і здзяйсняе мары (напрыклад, каб «жонка больш не перасольвала катлеты»), спажывае ў ежу «залатое цяпло», едзе ў аўтобусе, сядзіць у метро на падлозе і спіць, «прытуліўшыся бокам да мармуровай сцяны», абячае сабе кінучу курыць і ўсё адно курыць «амаль да фільтра» тонкую цыгарэту... Карацей, слабая неўрагатычная істота, якую можна пашкадаваць, з якой можа быць цікава сябраваць і нават дзяліцца сакрэтамі... А што, калі намёк на разгадку вобраза дае сам аўтар:

*У анёла быў такі выгляд,
Нібыта ён сабраўся мне сказаць:
«Я, вядома, не анёл...»*

Філасофскае асэнсаванне жыцця — галоўнае ў падборцы Галіны Каржанеўскай «Без выпрабаванняў не бывае». Прыкмета аўтарскага стылю — лёгкае самаіронія — робіць лірычнага героя бліжэй і зразумелым суразмоўцу:

*Без выпрабаванняў не бывае.
Неспадзяванкі кожны дзень нясе.
Бывае — з галавою накрывае,
Бывае — толькі трохі патрасе.*

*Аціхне — выбіраецца з «цунамі».
Ну вось, чарговы пройдзены рубяж.
Надзейнай чуеш глебу пад нагамі —
З такою сто гадоўкаў пражывеш.*

Вобразы і метафары, пабудаваныя на супрацьпастаўленні, адны з самых удалых: «У дрэў сляпыя карані, // А сокі смочуць. // У восені малыя

дні, // А сонца хочучь», «Дзе я была, // Калі мяне не было?»

Здзівіла і маладая паэтэса Аліна Паўлоўская, па-свойму сказаўшы ў падборцы «Нота жыцця» пра тое, што, здаецца, шмат абгаворана да яе:

*...І сонца зноў праменны свой абцас
Зламае аб хрыбты паэтаў здрадлівых.*

Проза, прадстаўленая ў нумары, разнапланавая. Пачатак рамана Міколы Адама «Адаптацыя» распавядае пра высковае жыццё. Адметна, што Вёску мы бачым праз успрымання падлетка, які сюды пераязджае з горада. Яна выступае ў якасці дзейнай асобы, што імкнецца перакроіць героя на свой капыл, падладзіць пад агульную масу сваіх насельнікаў, абязлічыць: «Вёску, як і бабу Марусю, раздражнялі нашы з братам доўгія валасы. Яны нібыта падкрэслівалі, што мы іншыя, лепшыя за астатніх, з асаблівай індывідуальнасцю. Асаблівай жа Вёска

лічыла адну сябе і вельмі не любіла тых, хто вытыркаўся якім-небудзь чынам...» Ці здолее Вёска перамагчы чарговага «праціўніка»?.. Герой М. Адама, хоць і падаецца з першага позірку «прасцячком», але валодае нязломнай сілай — верай у сябе, не баіцца быць шчырым — ні з сабою, ні з іншымі. Ці можна такога зламаць? Куды больш разумна — шукаць паразумення... Але ці ў стане Вёска тое зразумець?

Апавяданні маладой пісьменніцы Марыі Шэбанец «Сведка» і «Пераход» (асабліва апошняе) ацэняць аматары шматузроўневых камп'ютарных гульняў. Рэальнасць, створаная аўтаркай (як адзін з магчымых варыянтаў у далёкай будучыні), і вабач, і прымушае задумацца над вечнымі пытаннямі.

Аўстрыйскі паэт Райнер Марыя Рыльке гэтым разам стаў асобай рубрыкі «Галасы свету»: невялікую падборку «Пакора без няволі» пераставіў па-беларуску з нямецкай мовы Андрэй Касцюкевіч.

Тадора ШПІЛЬКА

Цвіў у жыццё васілёк...

Разыначка адзінаццатага нумара «Нёмана» — асобны раздзел пад назвай «Кастальскі ключ», прымеркаваны да 90-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча. Так, друкуецца фрагмент рамана «Леаніды не вернуцца да Зямлі» з прадмовай перакладчыка на рускую мову Пятра Жаўняровіча. Па яго словах, насуперак шматлікім крытычным опусам пісьменнік стаяў на сваім, адстойваў магчымасць уласнага бачання падзей і любоўных перажыванняў, свайго разумення гуманізму і асобных твораў мастацкай літаратуры. «Вядома, першы раман не пазбаўлены недахопаў, аднак ён падкупляе шчырасцю пачуццяў, жаданнем аўтара быць праўдзівым ва ўсім», — адзначае Пятро Жаўняровіч. Дзякуючы перакладам Юрыя Шчарбакова і Алены Данчанкі чытач «Нёмана» мае магчымасць пазнаёміцца і з паэзіяй Уладзіміра Караткевіча. Падборку «Сэрца маё распята», якую склалі вершы «Быў. Ёсць. Буду...», «Багдановічу», «Песня шафёра», «Прарок Геронім Босх» ды іншыя, адкрываюць наступныя радкі:

*Расстаяць с пражнею любовью,
Забываюць одоленный шлях.
Но нельзя любить свое гнездовье
С черною повязкой на ушах,
С черною повязкой на устах,
С черною повязкой на очах.*

Мастацкія творы выдатна дапаўняюць успаміны пра пісьменніка, а менавіта мемуары «Вечна юны, як наша зямля...» Вячаслава Рагойшы, што друкуюцца ў перакладзе Юліі Алейчанкі. На больш як 30 старонках навуковец і літаратуразнаўца ва ўласцівым яму стылі распавядае пра асноўныя падзеі, што звязалі яго шлях з жыццёвай дарогай Уладзіміра Караткевіча. Паступова даволі дэталёва аўтар апісвае і першую сустрэчу, і знаёмства, шмат расказвае пра сяброўства і дастаткова доўгае суседства з класікам, амаль не даючы ніякіх ацэнак. Ён толькі выказвае сваё стаўленне да пэўных падзей і прапаноўвае здагадкі. Сярод цікавых фактаў — намер Вячаслава Рагойшы пазнаёміць пісьменніка з Сяргеем Бадровым-старэйшым

і яго сям'ёй. Але ў тое лета, калі сыны літаратуразнаўцы і рэжысёра зачыталіся «Чорным замкам Альшанскім», задуманаму не было наканавана спраўдзіцца. Вячаслаў Рагойша ўспамінае: «Мы разам з Бадровымі паехалі ў Мінск на пахаванне Уладзіміра Караткевіча. Наш Максім і яго аднагодак Сяргей Бадроў-малодшы нарэзалі нажамі цэлы сноп жыта, звязалі яго васількамі, а потым надламалі верхнюю частку снапа, як быццам сярпом надрэзалі. Атрымалася: каласы пад сярпом...»

Паэтычная частка «Нёмана» прадстаўлена двума аўтарамі — Анатолем Вярцінскім («Высокае неба

ідэалу» ў перакладзе на рускую мову Генадзя Аўласенкі) і Лізаветай Палеес («Я паспытала яблычка райскага саду»). Першы, нягледзячы на перавагу ў падборцы інтымнай лірыкі, выступае як паэт-філосаф, які дае адказы на пытанні кшталту «што напаўняе новым сэнсам кожны дзень?» Ёсць у нізцы сапраўды арыгінальны верш «Паслухаем і другі бок», хоць сустракаюцца і даволі прымітыўныя радкі, што могуць складаць цэлы твор, сэнс якога, як ні спрабуй, нельга аднесці да асаблівых:

*О месте в жизни, как дети,
Гадали с тобой вдвоём...
Но место моё на свете —
Лишь только в сердце твоём.*

Цэльнай атрымалася паэтычная падборка Лізаветы Палеес. У вершах пераважаюць матывы канечнасці чалавечага існавання, незваротнасці кожнага імгнення, а таксама свабоды ад умоўнасцей. Ключавы вобраз — птушка, якой няпроста ляцець — «дзержай, жывой, сапраўднай». Але фінал падборкі жыццесцвярдзальны, бо напрыканцы лірычная гераіня амаль спявае «I will survive».

Пра неабходнасць быць патрэбным апавяданне Антона Лукіна «Алеша добры...». Займальная гісторыя з выразным сюжэтам, лаканічным апісанні месца і персанажаў, адпаведныя дыялогі — складнікі таго кірунку традыцыйнай прозы, які ніколі не надакучыць.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Шляхі і дыялогі

Галоўная тэма найбліжэйшых нумароў беларускіх літаратурна-мастацкіх выданняў — юбілей Уладзіміра Караткевіча. Усе рэсурсы ўдзельнічаюць у нябачнай барацьбе за свежы погляд на постаць пісьменніка, і адбываецца гэта альбо шляхам раскопвання невядомай раней інфармацыі, альбо за кошт цікавых фарматаў, у крайнім выпадку — звычайнай рэфлексіі людзей, якія знаходзяцца «ў тэме». Лістападаўская «Малодосць» пайшла адразу некалькімі шляхамі. Пачынаецца ўсё з цёплага тэт-а-тэтнага фармату, у рамках якога шэрагу літаратараў прадастаўляецца магчымасць узвіць сустрэчу з Караткевічам і размову з ім. Далей ідзе невялікі агляд энцыклапедычнага даведніка, які датычыцца жыцця і творчасці пісьменніка: добрая магчымасць замацаваць актуальныя

веды пра аўтара. Мікола Берлеж таксама выступае з агляднай экскурсіяй, але ажыццяўляе яе са значна большым прасторавым ахопам. Ён знаёміць чытачоў з тым, як асоба Уладзіміра Караткевіча была прадстаўлена ў кнігавыдавецкай сферы найбліжэйшага (і не толькі) замежжа ў апошнія гады. У той жа, пераважна кніжнай, сферы праходзіць і інтэрв'ю з намеснікам дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Алесем Сушам. Прыемным эпілогам маладосцеўскага дыялогу зноў служыць выказванне асабістага характару, гэтым разам у фармаце ўспамінаў. Матэрыял выдатна адыгрывае ролю агульначасопіснага постскрыптума па тэме.

А размова пра паэзію нумара пачнецца з Дар'і Вараб'ёвай. Адна з сучасных паэтак неяк выказала незадаволенасць тым, што пры водгуках на яе тэксты

папулярным аргументам з'яўляецца спасылка на ўзрост. Памылковым меркаваннем з яе боку было тое, што з аргументамі пра юнацкасць нібыта хаваецца нежаданне бачыць у тэкстах яе індывідуальнасць, на самай жа справе аргументы

такога роду былі апошняй апраўдальнай мяжой і паблаглівай меркай, якая дазваляла хаця б быць дапушчанай да літаратурнага дыялогу. Такага ж вымушанага роду акт адбываецца і цяпер: тэксты Дар'і спалучаюць у сабе кагнітыўны наіў, чаруду памяншальна-ласкальных суфіксаў і шаблонную вобразную сімваліку Беларусі. Таксама прысутнічаюць хрысціянскія і старажытнагрэчаскія матывы, якія не асэнсоўваюцца належным чынам, а служаць толькі яркай шырмай для ўласных вельмі неглыбокіх (прынамсі, для чытача) перажыванняў. Адмысловы гатунак іспанскага эмацыянальнага дыскурсу выклікае (акрамя радзімацэнтрычнага верша) унутраны дыялог пра чытанне кніг, ад якога пахне ўсё тым жа школьным кардонам пад выглядам жыццёвай пазіцыі.

Вершы ж Настасі Нарэйкі вельмі добра і бесперашкодна раскладаюцца на два пласты. Першы — сюжэтны, і паўстае ён у моманты, калі перад вачыма з'яўляюцца займеннікі першай асобы адзіночнага ліку. Другі — фонавы, як бы месца дзеяння, і выяўляецца ён тымі ці іншымі ўмовамі надвор'я. Уласна, галоўная асаблівасць падборкі Настасі — тое, як лёгка і гарманічна адбываецца гэтакое расслаенне тэкставай матэрыі. Можна папросту адчуць сябе чытачом-Цэзарам, які глядзіць адразу ў два бакі.

З асаблівых момантаў гэтай «Малодосці» — цалкам нечаканны пераклад аднаго з апавяданняў Джэймса Джойса. Яшчэ больш нечаканае — надрукаванае адразу за ім міні-інтэрв'ю галоўнага рэдактара часопіса з аўтарам перакладу.

Данііл ЛЫСЕНКА

Лабараторная чысціня і музычная дысцыпліна

Творчасць — у любым выпадку этап — прыдумванне, стварэнне і рэдагаванне. Але нават калі праца над канкрэтным творам скончана, творчасць працягваецца — у фідбэку і камунікацыі, новых знаходках, назапашванні матэрыялу. Гэта часта адбываецца па-за свядомасцю аўтара, і заўважыць уплыў чагосьці магчыма толькі тады, калі выпадковая размова, думка або сцэна вылезе ў новай працы.

Твор — закончанае выказванне. Але выказацца пра нешта канкрэтнае — далёка не заўсёды мэта аўтара. Калі пішаш словамі, гукамі або фарбамі дзеля працы, дзеля пошуку чагосьці, творчы працэс становіцца двойчы бяскончым. Некаторыя нават кажуць, што ўсё жыццё пішуць адзін і той жа тэкст. Але называць прамежжавыя вынікі — кнігі — стараюцца па-рознаму.

Новы зборнік Міхала Бараноўскага называецца «*Volumen.2*», па аналогіі з першай кнігай «*Volumen.1*». На вокладцы чорная і белая паловы памянліся месцамі, выява засталася той жа. «*Volumen.2*» у два разы таўсцейшы і знутры аформлены заўважна больш стрымана, чым першы. Само слова *volumen* перакладаецца з нямецкай як умяшчальнасць, аб’ём, з лацінскай — выгіб, кальцо, а таксама рукапіс. Акрамя гэтага, слова, асабліва ў спалучэнні з лічбамі, адсылае да англійскага *volume*, у якога ёсць значэнне «том» і якое ў адпаведным кантэксце перакладаюць як гучнасць. Чытачу цяжка не пачуць «волю» ў назве кнігі і не заўважыць выдзелены колерамі вокладкі *lumen* — лацінскае «святло». І гэта толькі выдавочнае.

Шматслойнасць назвы дазваляе аўтару стварыць яшчэ некалькі «волюмэнаў», паспрабаваць на іх яшчэ шэраг варыянтаў афармлення. Калі ў першым зборніку яно хутчэй гуляла са «святлом» — некаторыя старонкі былі чорнымі цалкам, некаторыя — на траціну, на тры чвэрці, то дызайн другога зборніка хутчэй заснаваны на канатацыі, звязанай з гукам. Значкі з музычных прайгравальнікаў — «плэй», «стоп», перамотка наперад — часткова замяняюць пунктуацыю і ператвараюць зборнік вершаў у трэк-ліст.

Творы ў ім сапраўды падобныя да песень. Разбіўка на радкі і строфы дакладна абазначае тэмп, паўзы і акцэнтны ў гэксце. Рытм большасці вершаў дазваляе лёгка пакласці іх на музыку, дзесьці нават сустракаюцца прыпеўнападобныя рэфрэны.

Падборка тэкстаў выяўляе пэўную аўтарскую дысцыпліну — або ў тым, каб не пісаць пра адно і тое ж балючае, пакуль не выпішацца, або ў тым, каб не піхаць усё напісанае ў зборнік. Кожны верш захоўвае вобразную цэласнасць і сапраўды паўстае закончаным выказваннем. Тое, што расстаўляць у ім знакі прыпынку чытачу часам даводзіцца самастойна, нават на карысць. Аўтар у кожным тэксце застаецца са сваімі звывкамі і сваім стылем стварэння вобразы, пры гэтым пазбягае паўтораў, не топіць чытача ва ўмоўных люстэрках нябёсаў.

Метафары пабудаваны як аргументы для выказвання, часткі апісання, не падвешаны ў тэксце проста, каб было. Але і ім аўтар прыпраўляе творы дазіравана. Многія вершы змяшчаюць сюжэты і дыялогі, таму агульная стылістыка выглядае натуральнай размоўнай.

На першы погляд, структура зборніка не мае канцэпцыі, вершы проста падзелены на камфортныя тэматычныя часткі. Нават у межах адной тэмы паэт не паўтараецца ў думцы, якую выказвае.

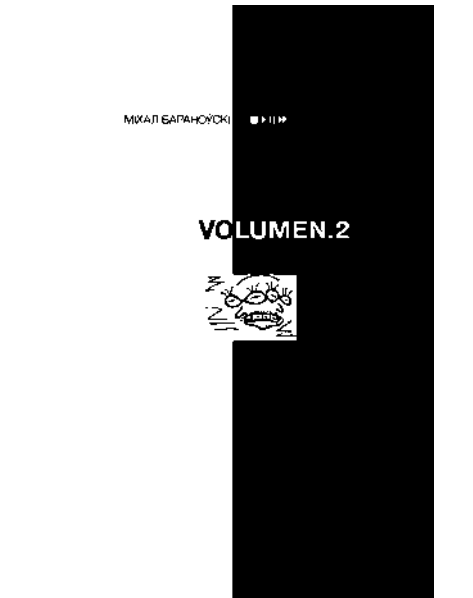
Птушкі на мосце

Першая частка мае назву «Ахова птушак Бацькаўшчыны». Ёсць своеасаблівая іронія ў тым, што ўсе птушкі, якіх апісвае М. Бараноўскі, міфічныя. Кожная выступае сімвалам.

У большасці тэкстаў раздзела праступае дыялагічнасць, стылізаваныя звароты ў розных формах: ад язычніцкіх замоў да публічнай прамовы.

Другая частка падтрымлівае казачны дыскурс, зададзены ўпляценнем міфічных птушыных вобразаў у сучасны кантэкст. «Калінавы мост», адпаведна назве, — пра пераходныя станы паміж дзяцінствам і сталасцю, мінулым і будучыняй, чалавекам і яго продкамі. Паэт нанізвае на разважанне статычныя кадры і цэлыя сюжэты. Самае цікавае тут — тое, як расказаныя гісторыі або апісанні замяняюць метафару, працуючы на раскрыццё ідэі.

У тэксце з’яўляецца асоба аўтара. Па настроі нават не ўзнікае думкі, што гэта можа быць лірычны герой. Можна, і дарма. Але тут гэта, здаецца, не так і важна, бо «я» ўваходзіць у тэкст як частка чагосьці: сям’і, прыроды, часу, расказанай гісторыі.

вечнае дрэва ў дзедаўскім садзе
райскі птах на галіне гадзюка
ў карэннях

і я зрываю зялёны яблык
не счакаўшы пакуль даспее
звон увушышу падхоплены ветрам
божанька клепіць касу на бабіцы
ў гэтым звоне пад гэтым небам
пачуў я згукі жыцця і смерці
ічасія бляск каля самай прорвы
пакуту якая ўзносіць над людствам
аскоміну недасягванай песні
таго што ёсць і таго што будзе
на лес глядзіць і расце малеча
ладзіць гнёзды ў каменных гмах
убудаваны ў сіло панэлькі
дзіцячы домік на райскім дрэве

Элератас

Наступныя тры часткі — «Элегіі», «Эрас» і «Танатас» — суцэльныя эксперыменты на пачуццях, выкананыя з уразлівай разнастайнасцю.

У «Элегіях» з’яўляецца стройны рытм, вобразы горада, постаць героя і класічнае «абстаноўка адлюстроўвае стан». Быццам для параўнання, кожны верш — назіранне за асобнай з’явай або разважанне па канкрэтным пытанні.

Кожнаму тэксту можна было б даць элегічны заглавак ці наклеіць на прабірку з прэпаратам — «Адзінота», «Трывога», «Пустэча».

Частка «Эрас», як бачна па назве, утрымлівае вершы пра каханне. Тэма, у якой цяжка не паўтарыцца. Але мэта аўтара — не дыфірамбы каханай і не апісанне сваіх да яе пачуццяў. Каханне паўстае як шматбаковая з’ява, шэраг сітуацый, кожная з якіх адчуваецца па-рознаму. Мова, насычаная метафарамі, захоўвае там, дзе трэба, анатамічную дакладнасць. Увогуле, рэакцыям цела тут адведзена даволі шмат увагі. Каб перанесці іх у тэкст элегантна, без ханжаства, патрэбны пэўны запас таленту.

Ураўнаважвальная пара «Эрасу» — частка «Танатас» — засяроджана на смерці. Аўтар разбірае многія ракурсы погляду на тэму: назіранне здалёк, назіранне побач, спроба зазірнуць у сваю і чужую галаву, за дазволеныя межы. Тут вялікі акцэнт зроблены на псіхалагічнай дакладнасці.

колькі трэба накапіць чалавечнасці
каб адказаць ёй на бесчалавечнасць
дзе тыя вагі каб можна было ўзважыць

іду побач з вальерамі
прыслухоўваюся да звера ўнутры
правяраю ці моцныя краты
ці надзейна зачынены засаўкі

на 1/10 млн я таксама забойца
пэўна гэтага сапраўды замала
для згрызотаў сумлення

на курок прыйдзеца націскаць
камусьці адному

тата тата радуецца дзіцёнак
сустракаючы на парозе кватэры ката
ой ты маё кацянятка
чуетца ў адказ

Прастора між кропкамі

Перадапошняя частка — «Пункцірам» — яшчэ адно надзвычайнае супадзенне назвы і зместу. Разважальныя, філасофскія тэксты быццам збіраліся, нанізваліся на агульны стрыжань паўканцэптуальна, паўінтуітыўна. Так званыя «ўдарныя канцоўкі» спрацоўваюць толькі лепш ад таго, што ланцуг вобразаў ніяк не намякае на тое, куды ў выніку прывядзе. Аўтар быццам спрабуе адшукаць сувязі ўсяго на свеце з усім, блізкасць паміж самымі нечаканымі рэчамі і ў гэты шчыльна шыты свет уплесці сябе і чалавечую прыроду ўвогуле.

Завяршальны раздзел кнігі называецца «Свабода». Вершы ў ім у пэўным сэнсе рухаюцца за папярэдняй часткай, але становяцца менш вобразна

дэталізаванымі, больш рэфлексійным і эмацыянальнымі. Ад іх патыхае заду шлівай жнівеньскай спёкай, быццам аўтар намагаўся справіцца з нечым невыносна цяжкім і дзеля гэтага імкнуўся перакласці свой цяжар у тэкст. Тым не менш у гэтых вершах працягваецца сінхранізацыя думак са знешнім светам, разважлівасць, назіральнасць аўтара, якія не перашкаджаюць яму выказвацца дакладна і востра там, дзе гэтага патрабуе ўнутраная логіка тэксту.

выбар адымае волю
пазбаўлены выбару
пазбаўлены пакутаў
позірк адвялі ад неадназначнага
супакоілі яго на заўсёдным
не трэба думаць
не трэба прымаць рашэнняў

свабода
дзе ад цябе інструкцыя
як жыць з табой
што рабіць з табой
бярыце за непатрэбай
лепш дайце нешта карыснае

іду
ем яблык
разважаю пра нашыя нацыянальныя
рысы

гляджу наўкол
не ведаю куды падзяваць
агрызак

Новы зборнік Міхала Бараноўскага называецца «*Volumen.2*», па аналогіі з першай кнігай «*Volumen.1*». На вокладцы чорная і белая паловы памянліся месцамі, выява засталася той жа. «*Volumen.2*» у два разы таўсцейшы і знутры аформлены заўважна больш стрымана, чым першы. Само слова *volumen* перакладаецца з нямецкай як умяшчальнасць, аб’ём, з лацінскай — выгіб, кальцо, а таксама рукапіс. Акрамя гэтага, слова, асабліва ў спалучэнні з лічбамі, адсылае да англійскага *volume*, у якога ёсць значэнне «том» і якое ў адпаведным кантэксце перакладаюць як гучнасць. Чытачу цяжка не пачуць «волю» ў назве кнігі і не заўважыць выдзелены колерамі вокладкі *lumen* — лацінскае «святло». І гэта толькі выдавочнае.

Два бакі аднаго дыска

Цікава, як будзе называцца трэці зборнік Міхала Бараноўскага. Калі параўноўваць два ўжо наяўных, цяжка сказаць, што яны павінны ўспрымацца як нешта цэласнае або другі — працяг першага. Напэўна, «*Volumen.1*» быў больш рамантычна настроены, расказаў больш містычныя гісторыі, глыбей засяроджваўся на вобразным складніку. Але «*Volumen.2*» не прайграе ні ў эмацыянальнасці, ні ў паэтычным майстэрстве. Другі зборнік лепш упарадкаваны, структураваны, тут менш гульні са словамі і гукапісам, а больш глыбіні выказвання. «*Volumen.2*» — закончанае выказванне, складзенае з больш дробных. Ні ў адным з іх аўтар не паўтарыўся, ні ў адным не схалтурываў ні шчырасцю, ні вобразамі. Тут папрацавалі не толькі над напісаннем і запісам, але і над звязаннем і рэдагаваннем гуку, таму ўсе дарожкі гучаць адстроена і аднародна.

Дар’я СМІРНОВА

Янка ЛАЙКОŬ

Знічы Айчыны

«Я пачаў лічыць іх і налічыў дваццаць. Дваццаць першы скакаў наперадзе». «...шалёна скача над зямлёю дзікае паляванне караля Стаха. Я прачынаюся і думаю, што не прайшоў ягоны час, пакуль ёсць цемра, голад, нераўнапраўе і цёмны жах на зямлі. Яно — сімвал усяго гэтага».

У. Караткевіч «Дзікае паляванне караля Стаха».

На прасцягах Айчыны параненай гаснуць пад капітамі знічы — гэта даўнім праклёнам гнаная, дзікае паляванне імчыць.

Цішыня растрывожана пошчакам — то наўсцяж скаланае край нетутэйшай лютасцю ўзрошчанае рагатанне шалёных зграй.

Чуеш? Дзесьці ў лагчынах стоеных паляўнічы рыкае рог — сваіх прывідных кліча воінаў з тагасвецця нянаскі бог.

Хіжы, з прагай крыві неспатольнаю, аж трымціць ад бяссілля ён, калі чуе, як годныя, вольныя, прамаўляюць людзі заклён:

«Хутка, хутка настане раніца, хоць з сутоння свайго яшчэ заглынуць святло намагаецца апраметнай начы ашчэр!

Ля хацінкі маленечкай кожнай запалаюць, як колісь, знічы. І агністыя, непераможныя, рассякуць цемру промні-мячы!»

Помні пра Светлую Краіну, помні пра месца, адкуль ты прыйшоў, дзе ты быў чысты душой, дзе ты шукаў і знайшоў, помні пра Светлую Краіну!

Не бойся згубіцца ў мінулым — мінулае ўжо мінула, як вецер самы моцны мінае, як бяда-злыбядя мінае. Помні пра Светлую Краіну!

Помні пра ўзгоркі яе і даліны, пра яе вадаспады нястрымныя, помні, як помняць душы птушыныя свае сапраўдныя і ўяўныя выраі!

І, закалыханы ўспамінамі, на мяжы душы й цішыні — спачні.

Сын

Дзе ты, мой няўрымслівы сыне? Я хачу адчуць твае думкі, скажы мне, дзе блукае твая душа?

Ты — мой сын. Мой працяг. Мой вечны неспакой. Але ты такі далёкі і недасягальны, ці зразумеем мы адзін аднаго?

Твой пагляд — як тысяча сонцаў, твая ўсмішка — мільёны вясёлак, што напаўняюць свет фарбамі. Ты дапамагаеш мне не знікнуць, не растварыцца ў цемры быцця.

Калі ты не са мною, я так разумею Яго.

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Чытаючы Караткевіча...

Караткевіча кнігі чытаю Так, нібыта гутару з ім, І далонямі адчуваю «Каласы пад сярпом тваім». Гэта дзіўнае адчуванне...

Ці то ў сэрцы, ці ў галаве Скача «Дзікае паляванне...», «Ладдзя Распачы» моўчкі плыве... Выліваха зусім без шанцаў Смерць жадае перамагчы, Ну, а «Чорны замак Альшанскі» — Таямніцы свае зберагчы. Ападае «Лісце каіштанаў», «У снягах драмае вясна»...

Колькі раз за кнігай світанак Сустракаў я без стомы і сна...

Караткевіча кнігі чытаю Я таксама ў начной цішы, І заўжды з гэтых кніг адкрываю Штосьці новае для душы... Там, у кожнай, — загадка чароўная, І яна ў свет дзівосны нясе... Сярод кніг тых не знойдзеш галоўную, Сярод кніг тых — галоўныя ўсе! Там душа пісьменніка ічырая Са старонкі кожнай гучыць...

А «Зямля пад белымі крыламі» Нас у будучыню імчыць!

Нясвіжскі вальс

Праз высокія вокны сабораў На мяне ты маўкліва глядзіш... Добрай раніцы, светлы мой горад, Старажытны і вечны Нясвіж! Ты жыцця майго сэнс і аснова, Дыямент беларускай зямлі! Палымяныя Буднага словы Праз цябе ў нашы сэрцы ішлі!

Прыпеў:

Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж! Крыніца зямной прыгажосці! Нібы беларускі Парыж, Сяброў запрашаеш у госці! Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж! Зямлі беларускай падзея! У будучыню ляціш Пад ветразем светлай надзеі!

Прад святочным убранствам бажніцы

У нямым захапленні стаю... Адчыні нам свае таямніцы, Нібы Слуцкую браму сваю! Правядзі нас да Замкавай брамы, Дай па велічным парку прайсці, Каб знайсці сваю сцэжку да храма, Каб душой да цябе прырасці!

Тут спляліся сівыя паданні З навальніцай ваенных гадоў, Таямнічая Чорная пані І вірлівасць гандлёвых радоў. І садоў вераснёвае ззянне, І палаца музейная ціш... Я табе прызначаю спатканне Зноў і зноў, мой чароўны Нясвіж!

Прыпеў:

Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж! Крыніца жывой прыгажосці! Нібы беларускі Парыж, Сяброў запрашаеш у госці! Нясвіж, Нясвіж, Нясвіж! Зямлі беларускай падзея! У будучыню ляціш Пад ветразем светлай надзеі!

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ

Каб душою ты стаў чысцей І не страціў святое штосьці... Р. Барадулін

Няма натхнення... Прывіднае заўтра — Нібы міраж, што знікне у завеі. Дзе тое ічасце, ўбачанае Сартрам? Халоднасць душ нікога не сагрэе.

Чаму мы, грэшныя, не адмаліўшы ўсіх Грахоў сваіх, цяжар прыдбалі з новых? Здаецца, зараз цэлы свет заціх Як перад выбухам... Шчаслівую падкову

Падорыць Бог не кожнаму з людзей — Нямала на Зямлі нагод-«хаўераў»... Каб канчаткова у сябе не страціць веры — Імкнуцца трэба стаць душой чысцей...

Мелодыя дажджу гучыць ратоўча ў цемры: Я думаю, што аглух ад болю і трывог... Мо страціўшы любоў, мы можам страціць веру У таго, з кім ты дзяліў жыццёвы пыл дарог...

Шчаслівы чалавек, адчуў я смак кахання. Яно, як Божы дар, даецца не усім... Выпрабаванне злом, пакутамі расстання — На жаль, мая любоў растала, быццам дым...

Зноў стукае ў акно бадзья вольны — вецер. Мелодыя дажджу сціхае уначы. Больш не шукаю я адзіную на свеце — Цяпер мая душа, аглухлая, маўчыць...

Самотна восень паглядзела Праз летні дождж на нас з табой. Калісьці сэрца так трымцела, Любві юначае прыбой

Ахопліваў душу пяшчотна, Гучаў кахання перыфраз... А восень глянула самотна, На нейкі міг з'яднаўшы нас...

Няўжо не сагрэцца азябламу сэрцу? Дзе той неўтаймоўны дзвюх душаў палёт? Няўжо адгучала любові нашай скерца, Пустэча наперадзе, пыл і былнэг?.. Няўжо, як міраж, знікнуць нашы памкненні Знайсці свой аазіс з гаючай вадой?.. Калісь у бязмроі азяблых сумненняў Мы зноў пабудуем між мной і табой Вясёлкавы мост, што падорыць надзею Сустрэцца ізноў у эдэме-раі.

Я веру: любоў нашы сэрцы сагрэе. Каб раны душэўныя нам загаіць...

Даспехі на сцяне, і меч у ножнах. Ды сон, начны ратоўнік, не ідзе, Бо успаміны стрымна-асцярожна, Як па крупінках, аднаўляюць дзень.

Палон прыемнай стомы — урачыстасць. А потым — сноў трывожных забыццё...

Каб зноў перапісаць жыццё начыста... Бо кожны дзень — маленькае жыццё...

Для нас прысуд — халодная зіма У сэрцах, абыхавых да болю... Ён не сціхае — ведаеш сама: Не стрэнуцца ўжо нашыя юдолі...

Няўжо закляцце нечае лягло На ічасце наша хмаравіннем чорным? Змяніўся свет, кахання адціvalo, Яго матыў стаў восеньска-мінорным...

Спявае дождж начны — але дарма: Быць адзінокім — гэта мая доля... Мне прыгавор — халодная зіма У сэрцы, абыхавым да болю...

Фота Кастуся Дробава.

Юры НЕСЦЯРЭНКА

На старонках новага твора Юрыя Несцярэнка легендарныя персанажы Мік Джагер, Эмір Кустуріца, Томі Эмануэль, Джо Кокер, Мадзі Уотэрс, Бі Бі Кінг, Рэй Чарльз спакойна з'яўляюцца побач з галоўнымі героямі на мінскіх вуліцах, у метро, у розных сталічных установах — пры ўсім тым, што да фэнтэзі ці да гістарычнай фантастыкі твор не мае ніякага дачынення. Толькі рэальнасць, жорсткая рэальнасць беларускага шоу-бізнесу. Дарэчы, у гэтым сэнсе аповесць можна назваць своеасаблівым працягам адной з напярэдніх кніг аўтара — «Звычайны шоу-бізнес».

Акрамя адметных сюжэтаў, яшчэ адна пункцірная лінія, што працінае ўвесь твор, — чысты якасны гук. Гэтая субстанцыя прысутнічае ў сюжэце як эквівалент шыраўсці і сапраўднасці, як своеасаблівая квітэсэнцыя духоўнай чысціні, што дапамагае разабрацца ў складаных сітуацыях.

У метро Лёху зрабілася неяк непамысна. Магчыма, хтосьці збоку нават заўважыў, як ён спалатнеў. Ускочыўшы ў вагон, малады чалавек адразу пабачыў вялікія літары насупраць уваходных дзвярэй: «У нас у гасіях — Рэй Чарльз!» Лёха яшчэ раз перачытаў і прамармытаў сабе пад нос: «Яны што, зусім ашалелі? З чым гуляюцца?» Падышоўшы бліжэй да афішы, разгледзеў тое, што на адлегласці не чыталася: «Канцэрт-прывітанне. Арганізатар — «Джазавае агенцтва Лёлека і Болека»».

Працаўладкавацца ўдалося месяцы тры таму. Знайсці добрае месца ў мегаполісе прыбышу ва ўсе часы было складанай справай. Раней ён падпрацоўваў у музычным выдавецтве Пятра Кузьміча. Але тое былі выпадковыя, часовыя праекты. І вось нарэшце пашэнціла — дапамог сябра-гітарыст самага аўтарчэтнага дзяржаўнага ВІА краіны.

Лёха павінен быў прыступіць да выканання абавязкаў кансультанта па электрагітарным абсталяванні непасрэдна перад Першамаем. Але ж, як заўсёды, умяшаліся абставіны, справакаваўшы выпрабаванне. Менавіта ў ноч з 29 на 30 красавіка яго гурт «Blues of the Misty Morning» быў заяўлены на выступленне ў межах вялікага апэн-эйру, ды не дзе-небудзь — а ў Гародні. Трыста кіламетраў у адзін бок, на эмацыянальным уздыме, у прадчуванні добрай сцэны і ўдзячнай публікі — гэта няцяжка. І вось ужо аўтаматныя фары выхопліваюць кавалкі аграмаднай тэрыторыі фестывальнай зоны за гарадам. Уезд ахоўваецца байкерамі. Пропуск — пароль у выглядзе назвы гурта з прад'яўленнем уласных музычных інструментаў. Машына з музыкантамі заяджае за шлагбаум. Лёху тут ведаюць.

Вось і вялікая сцэна, аздобленая крутой апаратурай і ўпрыгожаная тысячамі каляровых ліхтароў. Сустрэчы са шматлікімі сябрамі і калегамі з іншых гуртоў і з розных куткоў краіны — сапраўдная радасць. Дзе ж яшчэ сустракацца, як не на фестывалях? Лёха пазнаёміўся з цікавым бас-гітарыстам Пашам Дарам з аднаго метал-гурта. Дамовіліся пры выпадку сустрэцца ў сталіцы, а магчыма, і «паджамаваць».

Выступленне атрымалася. Клавішнік Даніла, басіст Мацвей, барабаншчык Энімал і гітарыст-вакаліст Аляксей

Барысевіч з імпэтам адыгралі сваю праграму. А гук? Заўсёднае пытанне, але, на здзіўленне, тае начы гучала ўсё проста выдатна! Музыканты ў адзін голас адзначылі, што гэтакі якасны саўнд увогуле рэдка бывае на жывых канцэртах!

Пасля выступлення Лёха палічыў сваім абавязкам падзякаваць гукарэжысёрам. Ён падбег да агромністага пульта і заспеў там заглыбленых у працу мужчыну і жанчыну. Гэта была вельмі каларытная і прыгожая пара ў олдскульнай вопратцы: фірмовыя джынсы, дабrotны абутак. Ён — у скуранцы, яна — у доўгім плашчы. Жанчына заварожвала нейкай простаай дзявочай прыгажосцю. У стэтсане, можа быць, нават і ў не сваім — проста ратавалася ад холаду, — але галаўны ўбор ёй вельмі пасваў. Выглядала як галівудская актрыса, сапраўдная Шэран Стоўн! А мужчына — нягледзячы на халадэчу — з непакрытай галавой, з доўгімі сівымі валасамі, па індзейскі манер прыбранымі за вушы ды схопленымі на патыліцы стужачкай.

З якім пачуццём годнасці, з якой павагай яны прынялі падзяку — не апісаць словамі! Лёху не хацелася адыходзіць ад незвычайнай пары.

Трыста кіламетраў зваротнага шляху даліся ўжо не так лёгка. Ехалі рэшту ночы і пачатак раніцы. Лёха ледзь паспеў заскочыць у кватэру, каб за тры хвіліны да адкрыцця гіпермаркета «Мелодыя» пачаць свой першы працоўны дзень. Роўна а дзясятая ён заняў месца каля вялізнага гітарнага стэнда насупраць цэнтральнага ўвахода. Якое ж было яго здзіўленне, калі праз некалькі хвілін з'явіўся... Паша Дар!

— О! Лёха? Ты што тут робіш?

— Ды вось, з сённяшняга дня працую!

А ты як апынуўся тут? Здаецца, калі мы з'езджалі, ваш гурт яшчэ быў на сцэне!

— А я таксама тут працую... А наконт таго, як апынуўся — дык усё проста: са сцэны ў машыну, ды адразу на працу! Не ўпершыню! — бадзёры голас і вясёлы смех узнялі Лёху настрой.

Нечаканыя сустрэчы сталі нормай у Лёхавым жыцці, дакладней, у цяперашняй працоўнай прасторы. Колькі новых знаёмстваў адбылося! Вось, напрыклад, часцяком па дарозе з працы сюды завітваў легендарны гітарыст шасцідзясятых Жэня Канавалаў. Калі-нікалі браў у рукі гітару і яны з Лёхам, тут жа ў краме, ладзілі джэм-сэйшны.

Аднойчы адмыслова на сустрэчу прыехаў колішні калега Канавалава, геніяльны стваральнік самаробнай узмацняльнай апаратуры Уладзімір Янголь. Здзеісніць такую вандроўку яму было надзвычай цяжка — зрок зусім слабы, добра што лінзы аграмаднай таўшчыні ў акулярах яшчэ неяк выраतोўвалі. Але ж як цікавіўся гэты чалавек усім: і музыкай, і тэхнічнымі навінкамі! Нягледзячы на стан здароўя і ўзрост, Уладзімір проста гарэў сваёй справай — была б магчымасць, тут жа пачаў бы эксперыментаваць. «Янголь — якое незвычайнае прозвішча!..» — падумалася Лёху. Пазней ён дазнаўся, што калісьці, у старадаўнія часы, пры хрышчэнні ў цэрквах на захадзе Украіны так называлі незвычайных немаўлят ці дарослых, якія здолелі чымсьці здзівіць грамаду — такім вось варыянтам слова «анёл».

Яшчэ адным сапраўдным «анёлам», толькі з іншага краю зямлі, аднойчы

з'явіўся аўстралец Воўэн Нэй. З ім Лёха пасябраваў і нават адыграў некалькі сумесных канцэртаў.

Аднойчы на самым пачатку працоўнага дня ў краму зайшлі двое. У Лёхі ад хвалявання аж дрыжыкі па ўсім целе прабеглі. Колькі гадоў ён шукаў Юру Дрыгвана! Гэты адметны, з тонкім пачуццём гумару музыкант гадоў пятнаццаць таму бясследна знік. Проста растварыўся і не аб'яўляўся нідзе: ні ў агульных знаёмых, дзе яго можна было адшукаць раней, ні ў заўсёдных месцах, дзе ён раней рэгулярна з'яўляўся. Маці таксама ўпарта нічога не казалася пра сына. Толькі неабгрунтаваныя чуткі ды дурнаватыя здагадкі. Чаго толькі Лёху не давалася перадумаць! Самыя горшыя думкі лезлі ў галаву. Падчас згадак пра пэўныя няпростыя абставіны з былога Юравага жыцця нічога не складалася ў больш-менш рэальную версію таго, што магло адбыцца...

А тут чалавек аб'яўляецца праз столькі гадоў, нібыта нічога не здарылася — нават знешне амаль не змяніўся. Аднак гэта быў не адзіны сюрыз. Перавеўшы позірк на Юравага спадарожніка, Лёха не паверыў сваім вачам...

«Знайдзі працу па душы, і табе не давядзецца працаваць ніводнага дня ў жыцці!» Кому толькі не прывольвалі гэты крылаты выраз! І вось зараз «Джазавае агенцтва Лёлека і Болека» зрабіла яго рэкламным слоганам, прытэсавіўшы словы Луі Армстрэнга, запрашаючы з ім жа на сустрэчу. Што ж, не выключана: хтосьці, каб падацца дасведчаным знайцам музыкі, на эмацыянальным уздыме здзівіць сваю сяброўку: «О! Я ведаю гэтага дзядзьку, трэба схадзіць...» І толькі потым, як часта бывае ў дваццацігадовым узросце, здолее дадумаць: «Хаця, магчыма я нешта пераблытаў?.. Але гэта ўжо не істотна — яна пагадзілася!..»

Здавалася б, што такое дваццаць гадоў? Але раптам ты ўсведамляеш, што жыў у зусім іншай краіне, па іншых законах, у іншым асяроддзі, у іншым статусе. І вось, калі свет быў крыху маладзейшы — якраз прыкладна на пару дзясяткаў умоўных адзінак, — Саня, аднагрупнік Лёхі па інстытуце культуры, прывалок адным прыўкрасным вечарам «Вячэрні Мінск».

Нібыта тая ж самая газета, з той жа назвай, што і цяпер. Але ж не! Газета тая, ды акалічнасці іншыя! Узяць хаця б працэс адбору матэрыялу. Сёння немагчыма ўявіць, што кожны нумар напаўняўся цалкам без дапамогі інтэрнэту. Артыкулы ў рэдакцыю прыносілі асабіста, дасылалі па пошце, у выключным выпадку надыктоўвалі па тэлефоне. Нават факс не разглядаўся яшчэ як прылада для працы, а толькі як электратэхнічны цуд.

Далей — тэкст. Літары і лічбы, радкі і абзацы выдзёўбваліся на механічнай друкавальнай машынце, часам прабіваючы паперу наскрозь. У пэўным сэнсе гэта таксама быў цуд — толькі механічны. Але такую важную тэхніку меў далёка не кожны. Таму ці не ў большасці выпадкаў у рэдакцыю паступалі артыкулы, напісаныя ад рукі. Тэкст вычытваўся, карэктываўся, рэдагаваўся супрацоўнікамі і зноў перадрукоўваўся прафесіяналамі — дзяўчаткамі-машыністкамі. Нарэшце ўвесь матэрыял для нумара ў выглядзе сто-са аркушаў А4 трапляў у тыпаграфію.

Там ён зноў набіраўся (адпаведна наборшчыкам). Але гэта былі яшчэ гранкі — працоўныя аркушы з тэкстам толькі з аднаго боку. Іх зноў вычыталі, правілі, рэдагавалі, нешта змянялі ў экстранных выпадках. І толькі потым, падчас складанага тэхнічнага працэсу з выкарыстаннем кардона, рабіліся матрыцы. А вось далейшы працэс залежаў ад друкарскай машыны. Дзе б ні размяшчаліся тыя грувацкія прылады, што займалі цэлыя аграмадныя цэхі — зусім паблізу ад рэдакцыі, літаральна праз дарогу ці на вялікай адлегласці, — задачай іх было са стэрэатыпаў размножыць тыраж.

Чым быў папулярны «Вячэрні Мінск» сярод чытачоў, акрамя праграмы тэлебачання? Вядома ж, прыватнымі аб'явамі. Квадрацік тагачаснай аб'явы выглядаў надзвычай сціпла ў параўнанні з цяперашнімі брэндамі, банерамі ды іншымі інфармацыйнымі «трэндамі». Тагачасная аб'ява несла свой першабытны сэнс без выкрутасяў з малюнкамі, без дызайнерскіх цудаў з графікай і фота, без зменных шрыфтоў і без іх вылучэння, без вензеляў і ажурных рамак. Аб'ява захоўвала толькі некаляровую, чорна-белую, так бы мовіць, голую у сваёй прастаце — выключна інфармацыю.

У вельмі рэдкіх выпадках інфармацыя — нібыта выразаная на камянях — была ў самым наўпроставым сэнсе сакральнай. Так здарылася і зараз. Сярод звычайных аб'яў накітавалі аўтапрапанову («прадам «Запарожац» б/у, у ідэальным стане» альбо «Масквіч-412 танна»), альбо спроб пазбавіцца ад цешчынага лецішча ці клопату жыхароў правінцыі аб жыхарах сталіцы («бульба ў любой колькасці, самавывоз») Лёхаў аднакашнік Саня вычытаў ашаламляльны тэкст:

«Шукаю маладых людзей, якія цікавіцца творчасцю «Пінк Флойд», «Дып Пёрпл», «Лэд Зэпелін», «Куін», «Бітлз», «Кінг Крымсан», «Джымі Хендрыкс Экспірыенс», «Дорз». Ёсць прапанова сустрэцца для разгляду і абмеркавання ўласнай аўтарскай музыкі і тэкстаў. Тэлефон...»

Сярод сотняў і тысяч побытавых, шэрых і невыразных саўковых «квадрацікаў» гэтая інфармацыя проста асляпляла яркім святлом нетутэйшага білборда.

Калі разабрацца, усё, прапанаванае гэтакім дзіўным чынам, праз старонку аб'яў у гарадской газеце, было разлічана на невялікае кола чытачоў. Аб'ява была настолькі незвычайнай, што Лёха здзівіўся, як гэтае пасланне ўвогуле яго знайшло, не кажучы пра тое, каб адразу паверыць у сакральнасць той «квадратнай» мантры.

Малады чалавек засумняваўся, маўляў, не можа быць у савецкай рэчаіснасці такіх супадзенняў і гэта нейкі «развод». Аднагрупнік Саня сумняваўся менш — ён зацягнуў Лёху на першы паверх да тэлефона-аўтамата, даў манетку вартасцю ў дзве капейкі і загадаў: «Звані!»

Голас у слухавіцы прызначыў сустрэчу на сярэдзіну заўтрашняга дня. Да апошняга Лёха не верыў у станоўчы вынік і рыхтаваўся да горшага — да расчаравання. Але сустрэча сапраўды адбылася. І менавіта тады здарылася цудоўнае знаёмства з Юрам Дрыгванам...

Святлана АНАНЬЕВА:

«Не толькі інтарэс да гісторыі...»

Вядомая ў Казахстане і за яго межамі літаратуразнаўца, літаратурны крытык, кандыдат філалагічных навук Святлана Ананьева — часты госць у Беларусі. Даследчыца актыўна выступае з артыкуламі ў беларускай літаратурна-мастацкай перыёдыцы. Дзякуючы яе ініцыятыўнасці выйшла некалькі спецыяльных «казахскіх» літаратуразнаўчых, гісторыка-літаратурных выпускаў у часопісе «Нёман». Сёння наша размова са Святланай Віктараўнай — пра казахскае ўспрыманне творчасці Уладзіміра Караткевіча, 90-годдзе з дня нараджэння якога, спадзяёмся, заўважаць і на еўразійскай, постсавецкай прасторы.

— Уладзімір Караткевіч... Ці ведаюць яго творы ў Казахстане? Сёння, верагодна, яго кнігі, выдадзеныя ў Беларусі на рускай мове, наўрад ці паступаюць у Казахстан...

— Кнігі савецкага беларускага аўтара Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча, безумоўна, ёсць у фондах многіх бібліятэк Казахстана. У кнігарнях сёння іх, на вялікі жаль, няма. Але для гэтага і створаны ў Беларусі партал «Сугучча: літаратура і публіцыстыка краін Садружнасці», каб захавалася наша агульная літаратурная і гуманітарная прасторы. Можна толькі падзякаваць Выдавецкаму дому «Звязда» за прадастаўленую для многіх нацыянальных літаратур агульную інтэрнэт-пляцоўку.

— А ўвогуле, ці здольная гістарычная мастацкая літаратура паўплываць на свядомасць чытача, нацыі?

— Гэты аспект у нас даследаваў Шэрыяздан Елеўкенаў, казахскі выдавец, пісьменнік. Гістарычную прозу Шэрыяздан Рустэмавіч і іншыя казахскія сучасныя

даследчыкі лічаць галоўнай у нашым літаратурным працэсе. І мы пішам, гаворым пра несумненны ўплыў не толькі кніг гістарычнай тэматыкі і праблематыкі на фарміраванне асобы, самасвядомасці юнага чытача, але і ўсёй мастацкай літаратуры, выхаваўчую функцыю якой ніхто не адмяняў.

— 3 кім з казахскіх пісьменнікаў — прыхільнікаў гістарычнай тэмы вы параўналі б Уладзіміра Караткевіча?

— 3 Ануарам Алімжанавым. У іх, Караткевіча і Алімжанавы, гістарычных аповедах не толькі няўхільны інтарэс да гісторыі, але і займальнасць сюжэта, дэтэктыўны складнік, навуковы пошук. Мяркую, што ў гэтым плане сваю ролю адыгрывае і той факт, што Уладзімір Караткевіч закончыў аспірантуру Кіеўскага ўніверсітэта. Навуковы пошук істотна важкі як дамінанта мастацкай прозы. Такі складнік уяўляе асаблівы характар, асабліваю адметнасць. І я яшчэ правяла б паралель паміж «Дзікім паляваннем караля

Святлана Ананьева.

Стаха» і раманам «Амерыканка» сучаснай фінскай пісьменніцы Монікі Фагерхольм. Жанр гатычнага рамана, жанр фантастыкі з перавагай містыкі, так званы жанр нуар. Рэльефна, кінематографічна апаведы Караткевіча і Фагерхольм прыцягваюць чытача. Мы падарожнічаем з героямі, прабіраючыся скрозь казачныя дэкарацыі, уваходзім у шкляны дом на слухах. Містычны свет пераплецены з рэальным...

— Нечаканая паралель... Мяркую, што гэта ў некаторай ступені і падказка беларускім літаратуразнаўцам: на што, на якіх аўтараў звярнуць увагу, даследуючы творчасць Караткевіча... А якія тэмы ў адносінах да гістарычнай прозы, паэзіі Уладзіміра Караткевіча

маглі б разгледзець сёння казахскія літаратуразнаўцы?

— Абавязкова міфапаэтычны складнік і рэалізм, паколькі сучасны літаратурны працэс усё болей выразна паварочваецца, вяртаецца да рэалізму. Відаць, стаміліся і чытачы, і пісьменнікі ад іншых сусветаў...

— Фармат, калі так можна выказацца, караткевічаўскай прозы досыць розны... Гэта і гістарычны дэтэктыў «Чорны замак Альшанскі», і раман, характарам блізкі да эпапеі, — «Каласы пад сярпом тваім»... 3 чаго, на ваш погляд, варта было б пачаць перакладчыцкія пераўвасабленні твораў Уладзіміра Караткевіча на казахскую мову?

— 3 гістарычных твораў дэтэктыўнага характару... Яны надзіва прыцягальныя, многія старонкі гісторыі прачытваюцца наноў, і гістарычная проза ў гэтым прачытванні/перачытванні вельмі важная. Гэта трэба, несумненна, улічваць.

— Наколькі ўважлівы сёння казахскі чытач да гістарычнай тэмы ў мастацкай літаратуры?

— Гістарычная проза — адна з вядучых тэм сучаснай казахскай літаратуры. Я з вялікай цікавасцю прачытала ўвесну раман Аскара Алтая «Туажат». Адметны вобразны стыль аўтара завароўвае. Дзеянне апісваецца ў казачнай манеры, узаўяўляючы слаўныя старонкі гісторыі Вялікага Стэпу. І думаю, што літаратуразнаўчая,

інфармацыйная ўвага да прозы Караткевіча здольны шмат зрабіць, каб «прасунуць» беларускага класіка ў Казахстане, Цэнтральнай Азіі бліжэй да чытача...

— Казахская пісьменніца Уміт Тажкен нядаўна пераклала казку Уладзіміра Караткевіча «Чортаў скарб»... Ці можна разлічваць на ўвагу казахскіх перакладчыкаў менавіта да апавяданняў Караткевіча, іншых малых форм яго прозы — нарысаў, эсэ?..

— Гэта ў першую чаргу залежыць ад прафесійных зацікаўленняў перакладчыка. Цікавасць да літаратуры іншых краін — канстанта. Але, паўтараюся, многае залежыць ад літаратуразнаўчага, інфармацыйнага, калі хочаце, суправаджэння...

— У гады агульнай савецкай гісторыі юбілей нацыянальных класікаў з іншых літаратур шырока адзначаліся ў літаратурна-мастацкай, нават грамадска-палітычнай перыёдыцы рэспублік. Ці можна і ці мэтазгодна ўзнавіць такую практыку? Ці паслужыць юбілей Уладзіміра Караткевіча нагодай, штуршком для ўзнаўлення такой традыцыі?

— Будзем спадзявацца, што так. Але жыццё паказвае: шмат што залежыць ад ініцыятыўнасці людзей, творчых асоб, у каго працяўляецца інтарэс, хто гатовы вылучаць новыя праекты, хто можа разварушыць аstatніх, у тым ліку — і розныя дзяржаўныя інстытуты.

Гутарыў Максім БЕЯНІС

В’етнамскія каласы Караткевіча

Дойлід. Майстар. Араты. Сейбіт. Глыбіннадумны... Якімі толькі высокімі словамі-азначэннямі не ўшаноўваюць незабыўнага рупліўца-працаўніка на ніве нашай літаратуры — каласістага Уладзіміра Караткевіча. Стараючыся вызначыць параметры таленту, называюць шэраг яго заняткаў: паэт, празаік, драматург, публіцыст, перакладчык, сцэнарыст... А яшчэ і — кампазітар. Гэта я магу сцвердзіць магнітафоннымі запісамі голасу Караткевіча ў лістападзе 1968 года. На дыску «Галасы», выдадзеным у 2009 годзе Глебам Лабадзенкам, вы можаце пачуць вершы з цыкла «Таўрыда», запісаную пад Оршай народную песню і створаны ім раманс, які быў прысвечаны каханай жанчыне.

Для поўнай жа характарыстыкі Творцы запрашаю наведаць вуліцу Караткевіча ў Оршы, на выездзе ў бок Віцебска. На сцяне будынка Парытэбанка вы ўбачыце барэльеф, прысвечаны маладому аршанцу, і яго аўтограф. А на памятнай шыльдзе прачытаеце вось такія радкі: «Гэта вуліца носіць імя нашага земляка Уладзіміра Караткевіча, народнага пісьменніка Беларусі».

І пра яго ўзвышэнне на міжнародным п’едэстале напісана нямала даследаванняў, існуе багата памятак, як на сёння — рырытэаў. Вось іскрынкі ад чэха Вацлава Жыдліцкага гараць аўтографам на перакладзенай ім і выдадзенай у Празе кнізе Уладзіміра Караткевіча пад назвай «Kralovska romsta» з кароткім напамінкам, чаму ён перастварыў аповесць аўтара «Дзікага палявання караля Стаха»: «...каб людзі ведалі, што аўтара цанілі за мяжой даўно да той заслужанай ацэнкі на яго радзіме».

«Свет мяне паўтарыць», калісьці спадзяваўся ў сваім вершы Уладзімір Сямёнавіч. Яго надзеі спраўдзіліся. Уплыліся пад літаратурнае вязмо многіх народаў каласы з-пад сярпа Караткевіча. Вось што я спазнаў дзякуючы «князю Уладзіміру» ажно праз 10 тысяч кіламетраў ад Мінска.

Вясной 1988 года адправілася ў В’етнам дэлегацыя ў складзе галоўнага рэдактара

Дзяржкамвыда БССР Ігара Мікалаевіча Лапцёнка, дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Валерыя Мікалаевіча Грышановіча і мяне, тагачаснага загадчыка рэдакцыі выдавецтва «Юнацтва».

У старажытным горадзе Хюэ на поўдні В’етнама заключалі дамову аб творчым супрацоўніцтве з тамтэйшым выдавецтвам «Тхуан Хоа», знаёміліся з перакладзенымі на в’етнамскую мову кнігамі Васіля Быкава, Івана Шамякіна... А рэдактар выдавецтва паэт Ле Чонг Шам падарыў мне невялікую кніжачку на рысавай паперы з дужа цікавым пазначэннем яе аўтара: V-KO-ROT-KE-VICH.

Кніжка У. Караткевіча «Былі ў мяне мядзведзі» была надрукавана ў 1985 годзе вялікім накладам. Пераклад з рускай мовы зрабіў Нгуен Тхен Лонг. Разумею, чаму з такой цікавасцю было прынята гэтае апавяданне беларускага аўтара. Караткевічаў мядзведзь Туп тупаў па В’етнаме, тэкст забаўляў чытачоў таленавітым сюжэтам, дадаваў вольналюбіваму в’етнамскаму грамадэю натхнення.

Паэт Ле Чонг Шам пакінуў на кнізе Караткевіча свой аўтограф: «Товариш Сергей. Мой сердце». Думаю, што параўнанне «Маё сэрца» адносілася не так да мяне, як да Караткевіча. І пра гэта крыху пазней. Так, дарчы надпіс з памылкамі. Але рускай мовай Ле Чонг Шам валодаў свабодна. Пісаў

вершы на сваёй роднай мове і на незабытай каланіяльнай — французскай. Распавядаў нам, чаму горад Хюэ, цэнтр правінцы Тхыатхьен-Хюэ, такі фантастычна прыгожы. І самому Караткевічу быў бы зразумелы гэты гістарычны сюжэт: кожная новая дынастыя на зямлі Ле Чонг Шама, умацаваўшыся ва ўладзе, знішчала ўсё тое, што было ўзведзена да яе. А вось апошняя дынастыя — не паспела. І мы бачылі горад Хюэ ў непарушнай старажытнай аздабе.

Пры сустрэчах з прыязнымі да нас гараджанамі я атрымаў ад мастака Хай Банга малюнак — сяброўскі шарж, ад паэтэсы Хоанг Тхі Зуэн — паэтычны зборнік, а крыху пазней па пошце яна пераслала свой верш-прысвячэнне, якое пераклалі мне ў Мінску в’етнамскія студэнты.

Некалькі разоў пагутарыў са мною ў Хюэ былы ленінградскі аспірант Нгуен Дзін Нго, які пры нараджэнні 21 чэрвеня 1983 года сваёй дачушкі даў ёй цікавае імя — Баць Нга. У перакладзе яно гучыць так: Белая Русь. Аспірант, будучы ў СССР, даведаўся пра падабенства гістарычных лёсаў двух народаў, былою падзеленасць іх тэрыторыі... І сваю памяць пра гераічную Беларусь «увекавечыў» у імя дачушкі. Па вяртанні дадому ў нашай прэсе я многа пісаў пра звесткі ад Нгуен Дзін Нго, тэксты і здымкі перасылаў у В’етнам, за што Баць Нга назвала мяне сваім хросным бацькам.

А ў 1989 годзе мінчане сустракалі гасцей з амаль што пародненага горада Хюэ. І ў першую чаргу наведалі Усходнія могілкі, дзе на помнік Караткевічу легла тая самая кніжачка пра «В’етнамскіх» мядзведзяў. Праз некаторы час Ле Чонг Шам паказаў мне свой верш, прысвечаны Караткевічу, пераказаў па-руску кожнае слова кожнага радка. У выніку атрымалася такое вось перастварэнне:

КАЛЯ МАГІЛЫ

Караткевічу —

беларускаму народнаму паэту

На гэтай нязрушнай зямлі

Надгробак вось тут узвялі:

Два рысавыя каласочкі,

Цюльпаны нібы каралі.

І мне Вы паспелі зрабіць

Такое, што змог палюбіць

Крутыя аблокі над Мінскам,

Журботную выраю ніць.

З В’етнама паклікалі Вы

І нас да сваёй муравы,

Узносіца з ветрам журботным

Ваш дух да святой сінявы.

Народнае — што? Для красы

Два рысавыя каласы?

Радкі — у паэта — зарняты.

Набралі яны... Ад расы.

Пшанічныя каласы на надгробку Уладзіміра Сямёнавіча нездарма ўявіліся в’етнамскаму паэту як рысавыя. Сімвалічнае спарадненне вобразаў. Не дзіва, што вось і такімі каласамі Ле Чонг Шама свет паўтарае творчую спадчыну з-пад сярпа Караткевіча.

А на развітанне з в’етнамскімі ўспамінамі не магу ўтрымацца, каб не загадаць Белую Русь В’етнама. Вось які верш я ёй прысвясціў:

Успомню казку: над планетай

азрафлотская смуга.

Зноў уяўляецца Баць Нга

і вечнае В’етнама лета.

Пад ім — каромысла-дуга,

азёры рысавых плантацый...

Дзяўчына тут змагла азвацца

маёй Радзімаю...

Баць Нга!

Праз дзесяць тысяч кіламетраў

сіхчала ростані туга...

... Мне й сёння з Бацькаўшчыны нетраў

гучыць імя: — Баць Нга! Баць Нга!

Успамінаю, як пры чарговай сустрэчы любіў са мной вітацца Уладзімір. Ён запамніў з майго верша такія радкі: «Хамутоў не зналі коні продкаў // На гербах прызвінскае зямлі...» І кожны раз, убачыўшы мяне, замест прывітання амаль ускрываў: «Хамутоў не зналі коні продкаў!» А цяпер ужо з караткевічаўскага В’етнама я воклічна прамаўляю ўслед Уладзіміру Сямёнавічу:

— Незабыўны КА-РАТ-КЕ-ВІЧ! Баць Нга з намі! І з намі — уся БЕ-ЛА-РУСЬ!

Сяргей ПАНІЗЫНІК

«90 кадраў у секунду»

Менавіта гэтае фота разам з іншымі здымкамі Уладзімір Караткевіч даслаў у Клімавічы, што на Магілёўшчыне, журналісту, рэдактару тагачаснай Клімавіцкай раённай газеты «Новае жыццё» (цяпер — «Родная ніва») Івану Журко. Кадр захаваў імгненне іх сумеснага адпачынку ў Літве ў адным з санаторыяў, што знаходзіцца ў раённым цэнтры Тракай.

Як аказалася, яны землякі — абодва ўраджэнцы Віцебскай вобласці. Знайшлі агульную мову і пасябравалі, сфатаграфаваліся на памяць каля Тракайскага замка, пабудаванага на востраве возера Гальве ў 1337 годзе.

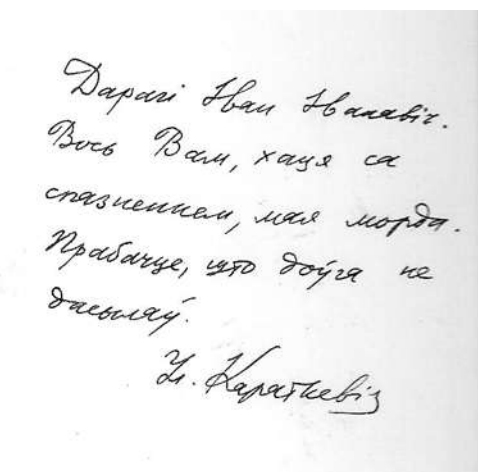
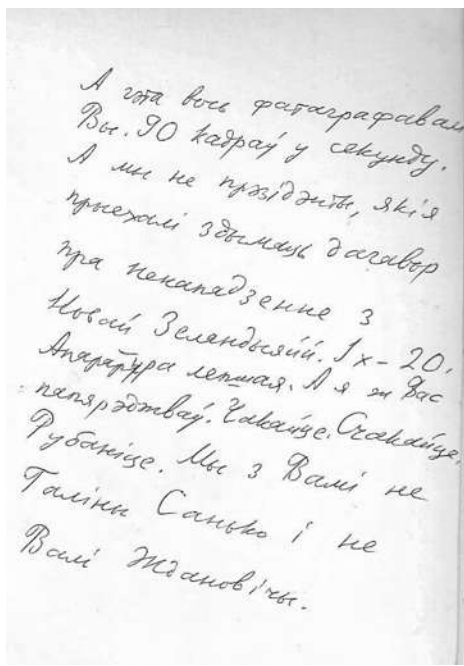
І фота гэтае з дароўным подпісам «Дарагі Іван Іванавіч. Вось Вам, хаця са спазненнем, мая морда. Прабачце, што доўга не дасылаў. Ул. Караткевіч» пісьменнік даслаў разам з іншымі здымкамі на памяць І. І. Журко.

А наступнае фота, адпраўленае рэдактару па пошце, на якім Уладзімір Караткевіч стаіць у жыццёвым роздуме каля дрэва, было падпісана так:

«А гэта вось фатаграфавалі Вы. 90 кадраў у секунду. А мы не прэзідэнты, якія прыехалі здымаць дагавор пра ненападзенне з Новай Зеландыяй. Іх — 20. Апаратура лепшая. А я ж Вас папярэджаў. Чакайце. Счакайце. Рубаніце. Мы з Вамі не Галіны Санько і не Валі Ждановічы» (Караткевіч, відаць, меў на ўвазе фатографа Валянціна Ждановіча, з якім быў добра знаёмы — **Заўв. аўт.**).

Абодва фотаздымкі перададзены аўтарам гэтых радкоў у Клімавіцкі краязнаўчы музей.

Іван ЛАПО

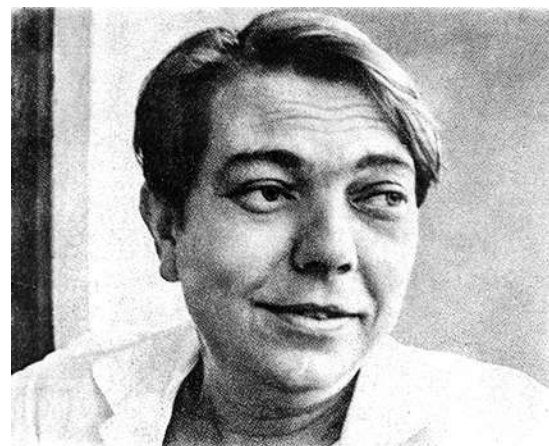

На здымках: Уладзімір Караткевіч і Іван Журко; Уладзімір Караткевіч на літоўскай зямлі ў роздуме аб пражытым жыцці; адваротныя бакі гэтых фотаздымкаў падпісаны рукой самога Уладзіміра Караткевіча.

Імгненні сяброўства

3 асабістага архіва Сяргея Панізьніка

Уладзіміра Караткевіча і Сяргея Панізьніка звязвала шматгадовае сяброўства. Якія мары вымалёўваліся ў доўгіх размовах, колькі жартаў было зымправізавана ў агульных кампаніях падчас адпачынку ці ў перапынках паміж працай! Многае з таго злавіў аб'ектыў камеры. Час мінае, а выявы яго сведкаў — поўных творчых задум, маладога імпульсу — застаюцца нязменнымі...

Фота Сяргея Панізьніка. Уладзімір Караткевіч на дзень нараджэння. 26.11.1968. Мінск.

Шарж Святланы Афанасьевай, дачкі Міхася Калініна. 7.12.1976. Юрмала. Дубульт.

Стане Памяць на дыбы

Уладзіміру Караткевічу —
показка, але не казка

Пайшло Сонца па грыбы.
Бачыць: дым ідзе з трубы.
Караткевічаўскі Зай
нешта варыць...
— Вылязай! —
Зайку ветла кліча Сонца,
квартай стукае ў ваконца:

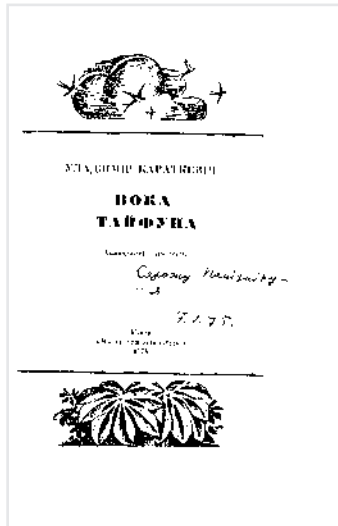
— Я знайшла грыбы ў бары.
Жулік! Мне жульен звары:
грыб падсмаж
да крэкту сківіц, —
каб Валодзя, наш руплівец,
і зычлівец, і шчаслівец,
горды шляхціч, жрэц-лацінец
не пакінуў наш дзяцінец.

Не драмаў дзесь у снягах,
а трымаў Радзімы Сцяг.
Ну а ты, мой золкі Зайка,
у камору залязайка.

Хай зырчыць твая кантора.
Я ж скачуся аж да мора,
а вярнуся да Валодзі, —
звонкай песняй прымалодзім
успаміны пра грыбы,
рагачоўскія дубы,
пра аришанскія слупы,
і дзявоцкія клубы...

Стане
Памяць
на дыбы!

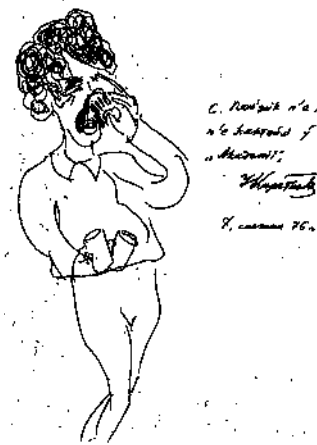
Сяргей ПАНИЗЬНИК

Аўтограф Уладзіміра Караткевіча на тытуле зборніка «Вока тайфуна», 1975 г.

Рыгор Барадулін на адкрыцці гарэльефа і памятнай шыльды на вул. Уладзіміра Караткевіча. 26.7.2004. Оріша.

Шарж Караткевіча на Сяргея Панізьніка. 7.12.1976.

Аўтограф Уладзіміра Караткевіча на старонцы часопіса «Малодосць», № 7, 1975, дзе друкаваўся яго раман «Чорны замак Альшанскі».

Рукапісы, сагрэтыя жыццём

Як шчодро надзяліў Бог талентамі Уладзіміра Караткевіча! Ён мог бы спяваць, ілюстраваць кнігі, мог бы стаць артыстам, вядомым даследчыкам, вучоным, выкладчыкам! Гэтыя грані яго таленту праяўляліся, так бы мовіць, «пабочна», па-за асноўным яго літаратурным заняткам. Мэтаі паказаць шматграннасць асобы пісьменніка ад першых яго творчых крокаў у літаратуры да апошніх кіраваліся стваральнікі выстаўкі, што адкрылася ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Менавіта сюды ў 1970 годзе пісьменнік пачаў перадаваць сваю рукапісную спадчыну (а ў 1971-м працягнуў). Пасля яго смерці рэшту хатняга архіва творцы перадала яго сястра Наталля Кучкоўская. Трэба заўважыць, што некаторыя рукапісы Караткевіча захоўваюцца і ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, і ў Аршанскай школе, дзе вучыўся будучы літаратар, і ў музеі пісьменніка ў Оршы, і ў хатнім архіве спадчынніцы У. Караткевіча Алены Сінкевіч. Але самая аб'ёмная частка рукапісаў і малюнкаў знаходзіцца ў бібліятэцы імя Коласа: дзесяць шаф, у кожнай — па пяць паліц, напоўнены ўнікальнымі дакументамі. Цяпер многае з таго, з чым можна працаваць толькі атрымаўшы спецыяльны дазвол, прадстаўлена на вітрынах чытальнай залы.

Пачынаецца экспазіцыя раздзелам «З сямейнага альбома», дзе сярод здымкаў — фота маці Надзеі Васільеўны, сястры Наталлі Сямёнаўны, шлюбныя, з Валянцінай Браніславаўнай і сябрамі. На іншых фатаграфіях — пісьменнік у Доме творчасці ў Каралішчавічах з калегамі па піры, на апошняй сустрэчы выпускнікоў у Кіеве.

Асобная вітрына прадстаўляе біяграфічныя дакументы ў падраздзеле «Дарога, якую прайшоў». Тут — біяграфічныя даведкі, напісаныя рукой Караткевіча. Частка дакументаў у экспазіцыі — тыя, што захаваліся з часоў вучобы ў Кіеўскім універсітэце. Многія матэрыялы былі складзены пісьменнікам у папку пад назвай «Архіў яшчэ з гадоў універсітэта» — там і цыдулкі, што пісалі студэнты падчас лекцый, і накіды выступленняў на зборах, і жартоўныя замалёўкі, і крытычныя заўвагі ў адрас сяброў, якія няправільна сябе паводзілі, — па гэтых дакументах можна даследаваць працэс станаўлення асобы і характара маладога Караткевіча, лічыць куратар выстаўкі, загадчык сектара рукапісаў Таццяна Жук.

З фонду аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Арыгіналы рукапісаў з малюнкамі У. Караткевіча.

Выпіска з заліковай ведамасці, характарыстыка выпускніка, фрагменты дысертацыі, якую Уладзімір планавалі абараніць, назва главы, эпиграфы і план главы — усё гэта сведчыць пра наяўнасць ва ўчарашняга студэнта энцыклапедычных ведаў і імкненне дайсці да сутнасці з'явы, зразумець яе прыроду. На палях рукапісаў — намаляваная рукой Уладзіміра постаць, дарэчы, вельмі пазнавальная — душыцеля паўстання на Беларусі 1863—1864 гадоў Мураўёва (менавіта тэму паўстання выпускнік універсітэта Караткевіч абраў для кандыдацкай дысертацыі). Пасля сканчэння вучобы малады спецыяліст працаваў настаўнікам, што таксама знайшло адлюстраванне ў бланках — самаробных запісных кніжках. Ён планавалі, куды схадзіць з дзецьмі, запісаны тут і расклад уроку, і прозвішчы вучняў, і накіды, як працаваць са школьнікамі, і нататкі творчага характару.

Як можна пераканацца, рукапісы Караткевіча 1950-х — 1960-х гадоў сумяшчаюць і прозу, і паэзію. На палях вельмі шмат замалёвак, ёсць аркушы з планами мясцовасці, дзе адбывалася дзеянне — магчыма, такім чынам пісьменнік ствараў вобразы герояў. Гэтая звычайка прайшла праз усё яго жыццё. Адметна, што аўтографы з вершамі пазначаны не толькі датай, але і часам напісання з дакладнасцю да хвіліны (58 хвілін, 32 хвіліны).

Адзін з цікавых экзэмпляраў на вітрыне выстаўкі — стужка паперы з бессістэмна напісанымі, як першапачаткова здаецца, літарамі. Рэч у тым, што ў рамане «Чорны

замак Альшанскі» галоўны герой павінен быў прачытаць знойдзенае зашыфраванае пасланне, папярэдне намаўшы на круглы прадмет пэўнага дыяметра. Каб правесці, ці можна гэта зрабіць, пісьменнік і эксперыментаваў: сам накручваў і правяраў. Захавалася і запіска Караткевіча тагачаснаму дырэктару выдавецтва «Мастацкая літаратура» Міхаілу Дубянецкаму. У ёй можна прачытаць, што аўтар абяцае здаць заканчэнне «Каласоў» у 1982 годзе — то-бок Караткевіч планавалі напісаць працяг рамана.

Дакументы экспазіцыі прадстаўляюць і Караткевіча сцэнарыста: фрагмент сцэнарыя, навела, напісаная ў юнацтве, якая потым увайшла ў сцэнарыі фільма, фота, зробленыя падчас здымкаў карціны «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» — Караткевіч спрабаваўся на ролю манаха. Заява дырэктару кінастудыі аб парушэнні аўтарскіх правоў, напісаная творцам у 1984 годзе, сведчыць аб тым, як пісьменнік адстойваў сваю праўду — сцэнарыі яго перааблялі кавалкамі з-за «ідэалагічнай няправільнасці»... Дарэчы, прэм'ера фільма «Дзікае паляванне караля Стаха» праходзіла ў Маскве, у Доме кіно — чэргі ў касы па квіткі стаялі далёка на вуліцы — настолькі вялікі поспех меў фільм, хаця аўтар лічыў, што яго сапсавалі.

Прадстаўлены ў экспазіцыі і Караткевіч-драматург: афіша прэм'еры п'есы «Кастусь Каліноўскі» з аўтографамі акцёраў. Пісьменнік быў і аўтарам лібрэта да оперы «Сівая легенда». Захавалася праграма з аўтографамі вядомых людзей, якія прысутнічалі на прэм'еры: Вячаслава Адамчыка, Ніны Глобус, Адама Мальдзіса, Вячаслава Рагойшы, Алеся Бачылы, Янкі Брыля. Дарэчы, на чарнавіку рукапісу ёсць і пажаданне, выказанае Караткевічам для тых, хто будзе выконваць свае партыі ў оперы. Так, пані Агата павінна мець «мецца-сапрагна», Канрад Цхаке — «барытон, можа быць барытанальны бас», а вось селянін — стралок — «тэнар, калі знойдзецца, то лепш бы «падводка» — менавіта той высокі дыскант, што сустракаецца толькі ў Беларусі і на Доне, што, дарэчы, і рабіла б аздобу мелодыі, у адрозненне ад ніжніх галасоў» — прафесійная заўвага з веданнем народных напеваў.

Частка экспазіцыі прадстаўляе і выданні Караткевіча з яго аўтографамі. Асабліва супрацоўнікі аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ганарацца асобнікам «Каласоў» з дарчым надпісам. У ім паведамляецца, што аўтар дорыць «гэту нярэдку кнігу» і вельмі ўдзячны за важную працу, якую выконваюць супрацоўнікі бібліятэкі.

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара

«Сівая легенда» становіцца сучаснасцю

Студэнт Беларускай акадэміі мастацтваў аформіў аповесць Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда».

«На пачатку мая ў Быхаў прымчаў на ўзмысленым кані ганец. Конь зваліўся ля самай брамы замкавай вежы, а коннік пералізеўся цераз яго галаву і, як мёртвы, расцягнуўся ў пылу.

Гэты ледзь жывы чалавек прывёз мне загад майго гаспадары, пана Аляхно Кізгайлы. Я, Канрад Цхаке, павінен быў не марудзячы пакінуць Быхаў і на чале сваіх трох соцень швейцарцаў спяшацца ў замак Кізгайлы. Разам з граматай прыбылі грошы на куплю новых коней і вусны загад аб тым, што жывёлы не трэба шкадаваць.

На пытанне, што прымусіла пана быць такім паспешлівым і марнатраўным, ганец ледзь здолеў прахрыпець:

— Воўк вярваўся з лагава...

Яму ўжо сядлалі другога каня, і праз хвіліну ён памчаў у трэці замак Кізгайлы, у Збароў.

Я не ведаў, хто быў гэты воўк. Але швейцарац, калі яму добра пляцаць, не патрабуе паўторнага загаду...

Старонка за старонкай я вяртаюся ў знаёмую мне мастацкую прастору легендарнай аповесці класіка беларускай літаратуры. На мелаваанай паперы знаходжу чорна-белыя выявы фрагментаў старадаўніх муроў, ваярскіх даспехаў... І выяву вілаў, якія, пэўна, і былі зброяй для многіх і многіх з нашых прашчуралі. Ваяры-чужынцы, захопнікі — яны заўсёды былі экіпіраваны, заўсёды мелі і ў гэтым перавалу. А што заставалася мясцовому людзю?! Толькі і браць у рукі — у спрацаваныя, магутныя, трывалыя рукі — сякеры, косы, вілы... І перамагаць...

«Мужыччо каля лесвіц замітусілася, але не стала ўцякаць. Яны, праўда, кінулі лесвіцы, але не ўцякалі, а адступалі.

І апошнімі падаваліся задам людзі з косамі ў руках...» І далей: «...дваццаць ці трыццаць латнікаў аддзяліліся ад лятучага атрада і паскакалі да тых маўклівых, што стаялі на схіле строем у тры плутонгі.

Астатнія на хаду ператварылі кінутыя лесвіцы ў кучу ашчэпкаў. Яны падазрона лёгка ламаліся, і я ўжо ў той момант западозрыў няладнае. Але думаць не было калі. Я наогул не ведаў, на каго глядзець, на тых, што ляцелі да маўклівай аховы, ці на тых, што спасцігалі атрад уцекачоў.

Я паспеў толькі заўважыць, што першая плутонга мужычкага атрада раптоўна апусцілася на калені, выставішы наперад доўгія дзіды, а другая, стоячы, пачала весці беглы агонь паўзверх яе галоў.

Адзін коннік пакаціўся цераз галаву каня, другі, трэці. Гэта было жаліва! Трапнасць стральбы можна было растлумачыць толькі так: Ракутовіч паставіў у гэты атрад паляўнічых. Але як ён мог за тыдзень навучыць людзей так спрытна арудаваць дзідамі?...

Коннікі, вымаляваныя Кірылам Задворным, надаюць добра вядомаму, з мастацкага пункту гледжання вельмі напружанаму, тэксту, яшчэ большай «хуткасці». Складваецца ўражанне не проста мастацкага суперажывання, аднасна слова і малюнкаў, а надзвычайнага дынамізму і, калі хочаце, некаторай уласнай прысутнасці ў падзеях, апісаных у творы.

Малады кніжны графік (дарэчы, у Кірыла ёсць пэўны творчы вопыт: для Выдавецкага дома «Звязда» ён аформіў на працягу розных гадоў ці не дзясятка кніг) здолеў уважліва прачытаць, асэнсаваць «Сівую легенду». Поруч з дакладнасцю, якой ён стараецца трымацца, ім кіруе эмацыянальны характар успрымання твора. Знаёмячыся з мастацкім прачытаннем Кірылам Задворным твора Уладзіміра Караткевіча, нельга было не згадаць работы такіх «караткевічэўскіх» кніжных графікаў, як Міхаіл Басальга (яго афармленне рамана «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні»), Пётр Драчоў («Чорны замак Альшанскі»). Не, ні ў якім разе малады творца не паўтарае знойдзеныя папярэднікамі расшэнні. Ён шукае ўласныя шляхі. І разам з тым за зробленым Кірылам Задворным адчуваецца відавочная традыцыя.

Апошняя ілюстрацыя, якой завяршае Кірыл Задворны свой макет (шкада, што «Сівую легенду» ў афармленні маладога мастака ніводнае кніжнае выдавецтва не паспела выдаць да 90-годдзя Уладзіміра Караткевіча!), — кайданкі, кінутыя на

акрываўленую зямлю ці падлогу... Чытаем у аповесці Уладзіміра Караткевіча: «...Шалёныя, незразумелага колеру вочы затрымаліся на маім твары.

Зноў упаў удар звана.

І аддаляўся, аддаляўся воз. І вецер гуляў грываю валасоў, гладзіў твар чалавека і сляпыя вочы той, што прыпала да яго.

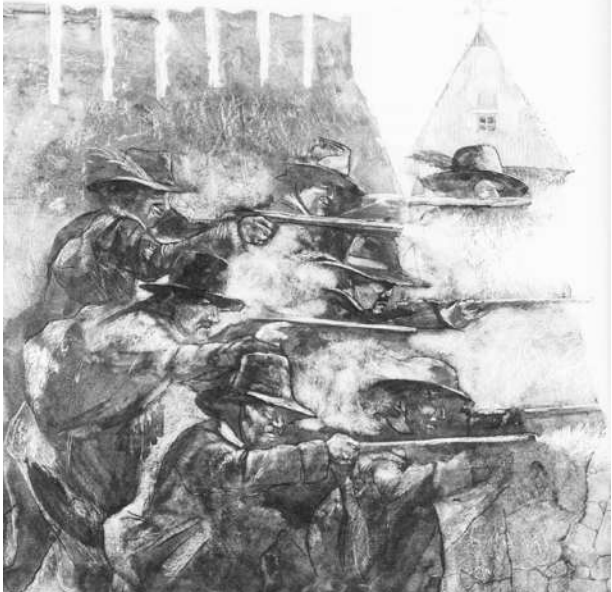
Я плакаў. Я не саромлюся прызнацца ў гэтым і не саромлюся сваіх слёз.

— Божа, злітуйся над зямлёю, што нараджае такіх дзяцей...

Нагадаем. «Сівая легенда» (ёсць у твора і іншая назва — «Раман Ракута») — гістарычная аповесць, якую Уладзімір Караткевіч упершыню надрукаваў у часопісе «Полымя» ў 1961 годзе. Гэта твор пра камандзіра атрада швейцарскіх наймітаў Канрада Цхаке-на, які ў час дзеянняў у Беларусі атрымаў тэрміновы загад прыбыць у маёнтак свайго пана — Аляхно Кізгайлы. Праз некаторы час Цхаке наведваецца, што ў гэтых мясцінах пачалося сялянскае паўстанне. На чале яго — мясцовы шляхціч Раман Ракутовіч. Нечаканасцю для швейцарца становіцца прычына Раманавай нянавісці: Кізгайла некаторы час назад не адпусціў на волю каханку Ракутовіча, простую сялянку. «Сівая легенда» экранізавана. У галоўных ролях сумеснага савецка-польскага фільма — Івар Калныньш, Ала Мурына, Лембі Ульфсак. Аповесць перакладзена на рускую мову. Кампазітар Дзмітрый Смольскі напісаў оперу паводле яе матываў.

Што датычыць выдання «Сівой легенды» ў ілюстрацыях Кірыла Задворнага, то нагода, лічыце, ёсць: у 2021-м — 60 гадоў з часу публікацыі (красавіцкі нумар «Полымя» за 1961 год) легендарнага твора беларускага класіка.

Мікола БЕРЛЕЖ
Малюнкi Кірыла ЗАДВОРНАГА

Страчаны геній

«Ой, ды гэта ж Сіэтл! Лепш хадзем у іншае месца, га? Мы хочам пабачыць Мінск!» — турысткі і мясцовы жыхар сыходзяць з вуліцы Кастрычніцкая, каб знайсці што-небудзь чыста мінскае. Дзе ж ён, тыповы Мінск, калі Кастрычніцкая — гэта, прабачце, «тыповы Сіэтл», ускраінныя мікрараёны — тыповы (альбо тыпавы) «савок», а новая архітэктура імкнецца да інтэрнацыянальнасці (інакш універсальнасці)?

Напэўна, самая вядомая славатасць Мінска — яго цэнтральная вуліца, праспект Незалежнасці. Працяглы ансамбль сталінскай архітэктуры, асобныя кавалкі якога вы абавязкова знойдзеце на сувенірных паштоўках, безумоўна, — аб'ект унікальны і сваім маштабам вельмі ўражвае. Можа быць, гэта якраз тое месца, дзе і трэба шукаць сапраўдны Мінск? Як-нітак «галоўны архітэктурны ансамбль» павінен сведчыць пра ментальнасць тутэйшых людзей, іх настрой і светаўспрыманне.

І... здаецца, ён пасляхова спраўляецца са сваёй задачай. Ва ўсякім разе, мясцовы неакласіцызм, нягледзячы на ляпныя аздобы, пафас і антычныя матывы, не вызначаецца жыццярэчаснасцю і не зараджае аптымізмам. Хутчэй наадварот: ён успрымаецца як дужа спакойная і, за выключэннем асобных істэрычных прыпадак алошніх гадоў, ураўнаважаная істота з пэўным смуткам у вачах. Прыкладна такім і будзе ментальны партрэт мінчаніна.

А ўсё ж Мінск значна большы за адну вуліцу, хай і горадаўтваральную. Значыць, павінны быць яшчэ такія месцы. Прапануем на гэтую ролю раскіданыя па горадзе кварталы сярэдзіны 1950-х гадоў (ужо не «сталінкі», але яшчэ і не «хрушчоўкі»). Гэтыя дамы пачыналі будаваць па старых праектах, а завяршалі згодна з новымі ўстаноўкамі. Цагляныя тыпавыя серыі 3-павярховых будынкаў, якія можна сустрэць, да прыкладу, на вуліцах Кузьмы Чорнага ці Залатая горка, сваім эмацыянальным зместам якраз адпавядаюць аграгатам стану сталічнага жыхара.

А як наконт першых менавіта «хрушчокак» канца 1950-х? Яны знешне вельмі падобныя да папярэдніх дамоў, бо таксама з цэглы і неатынкаваныя, але звычайна вышэйшыя на паверх ды іншай канфігурацыі. Гэтакія яшчэ з'яўляліся ўсяго па некалькі «экземпляраў», а не ў складзе суцэльных мікрараёнаў, якія размножацца крыху пазней. Іх можна знайсці, скажам, на вуліцах Талбухіна і Розы Люксембург.

Апошнія, дарэчы, прыкметныя яшчэ і тым, што пад самым карнізам маюць цікавую дэкаратыўную дэталю — беларускі арнамент, выкладзены з цаглін іншага колеру. Паколькі праекты тыпавыя, магчымасцей для самавыяўлення заставалася няшмат. Таму архітэктары на месцах увесць час шукалі новыя спосабы весці дыялог з аўдыторыяй (гараджанамі). Акрамя таго, з дапамогай такога спецыфічнага дэкарыравання рэалізоўваўся прынцып «нацыянальнай формы». Бо, як вядома, мастацтва ў Савецкім Саюзе павінна было быць «сацыялістычным па змесце і нацыянальным па форме».

Пералічаныя збудаванні — помнікі вельмі своеасаблівага перыяду ў развіцці савецкай грамадзянскай архітэктуры. Перыяду пераходнага паміж кансерватыўным (ці нават рэакцыйным) неакласіцызмам і «прагрэсіўным» мадэрнізмам. У гэты час архітэктары яшчэ не адкрылі наоў жалезабетон і для ўзвядзення фасадаў выкарыстоўваюць больш класічны матэрыял —

цэглу. У гэты час дарабляюць апошнія «сталінскія» многакватэрнікі. Паўнаватаснае «індустрыяльнае домабудаванне» знаходзіцца ў зародку, а масавая забудова горада новымі блочнымі «спальнікамі» толькі мае адбыцца.

Шкада, што хаця б некаторыя са згаданых дамоў, асабліва тыя, дзе гаворка ідзе пра суцэльны архітэктурны ансамбль, ніяк не адзначаны. Таму, паколькі яны не прэтэндуюць на месца ў спісе сусветнай спадчыны ЮНЕСКА і не маюць на сваім фасадзе гордай шылдачкі «гістарычная каштоўнасць», да іх і стаўленне іншае. Іх цікавыя фасады наўпрост выміраюць. Хутка станецца так, што архітэктурныя адбіткі таго кароткага часу зусім знікнуць.

Зараз патлумачым, што маеца на ўвазе. Падчас правядзення планавага капітальнага рамонту дома часта робіцца і яго ўцяпленне. А што такое ўцяпленне? Дом праходзіць інжынерную экспертызу, каб выявіць, колькі цяпла ён здольны ўтрымліваць. У выніку падлічваецца «каэфіцыент цеплаправоднасці». Калі ён нізкі, значыць, дом патрабуе мадэрнізацыі. У першую чаргу рамантуюцца ўнутраныя камунікацыі ацяплення. Таксама, калі трэба, замяняюцца пад'езныя дзверы і вокны агульнага

Фота з сайта pastvu.com.

Вуліца Кузьмы Чорнага, 1958 год.

карыстання. Далей, пры зусім нядобрых лічбах, уцяпляюцца паддашкавыя і цокальныя перакрыцці, а таксама «загараджальныя канструкцыі» (фасады). Гэта значыць, што будынак з усіх бакоў пакрываецца «шубай» — атынкаваным тоўстым слоём мінеральнай ваты.

Большая частка ўсяго жылога фонду Мінска, са слоў намесніка дырэктара Дэпартаменту па энергаэфектыўнасці Леаніда Палешчука, пабудавана да 1996 года па старых стандартах і ва ўмовах вельмі высокіх тэмпаў масавага будаўніцтва. Такое жыллё ўтрымлівае цяпло, як можна здагадацца, не надта добра. Яно, насамрэч, і не павінна было, таму што цеплаэнергія ў савецкі час каштавала значна менш, а галоўнай мэтай было знізіць выдаткі на ўзвядзенне дома, а не яго эксплуатацыю. Сённяшні стандарт каэфіцыента цеплаправоднасці для жылых пабудов — 3 ці болей адзінак. Такія значэнні мае ўсё новае тыпавое жыллё.

Згаданыя ж дамы павінны былі стаць першай ластаўкай масавага будаўніцтва прамысловых маштабаў, таму нават на ўзроўні праектавання існавалі ўстаноўкі па максімальным скарачэнні іх кошту. Хаця кажуць, што цэгла быццам бы

Фота з сайта domofoto.ru.

Дзянісаўская, 39.

значна больш энергаэфектыўная, чым бетонныя блокі, каэфіцыент цеплаправоднасці такіх дамоў, тым не менш, у лепшых выпадках ледзь дасягае значэння 1. Такім чынам, яны абавязкова падлягаюць усёабдымнай цеплавой мадэрнізацыі з зашываннем у «шубу».

Дык вось, дамы апранаюць ва ўцяпляльнік. Само па сабе тое, канешне, нядрэнна. Калі ў кватэры холадна ўзімку ці каб яе абагрэць, трэба шмат энергіі і, адпаведна, грошай — гэта з'ява адмоўная. Аднак праз падобныя мерапрыемствы мы часцяком страчваем каштоўныя для гарадской гісторыі і асяроддзя дэталі: як, напрыклад, тыя мураваныя фасады. Узамен жа атрымліваем «бяздушную тэрмашубу», якую яшчэ любяць безгустоўна пафарбаваць у выпадковыя колеры. Усё ж фактурная і адчувальная цэгла заўсёды прыгажэйшая за плоскі, глухі ўцяпляльнік.

Чаму ж гэта не ўлічваецца? Распрацоўкай праекта цеплавой мадэрнізацыі кожнай асобнай пабудовы займаецца праектны інстытут. Які канкрэтна — абіраецца на конкурснай аснове, могуць быць нават маленькія прыватныя арганізацыі. Але якая б праектная ўстанова ў выніку не перамагла, там усё роўна ёсць архітэктар. Праект у любым выпадку павінен прайсці праз узгадненне з ім. Значыць, альбо архітэктары дрэнна працуюць, альбо яны проста не маюць інструментаў, каб на штосьці ўплываць. Найбольш верагодна апошняе.

Добра, ну не мае тая ці іншая асобная будыніна ахоўнага статусу, але затое разам з суседзямі яна, можа быць, утварае сілуэт цэлай вуліцы. Існуючая сістэма такія моманты, на жаль, не прадугледжвае. Капрамонт у Мінску зыходзіць выключна з прагматычных мэт і не ўлічвае праблемы захавання аўтэнткі. Гэтаму нават прысвечваюцца цэлыя выстаўкі. У мінулым годзе будаўнік Арцём Грынцэвіч і ілюстратарка Каця Клёц зладзілі адну такую — «Згодна з праектам». Высвятляецца, што часам і ахоўныя аб'екты трапляюць пад смяротнае дзеянне няўмольнай машыны капітальнага рамонту. Што тады казаць пра будынкі без шылды?..

Цяпер, напрыклад, набліжаецца да фіналу доўгае рамантаванне дома па адрасе Талбухіна, 13. Ён даўцеца 1960 годам, зроблены з цэглы, мае чатыры паверхі і скатны дах, належыць да беларускай тыпавой серыі «хрушчокак» 1-434С. Фасад ужо цалкам апрануты і пафарбаваны. Мабыць, тое была не самая прыгожая мураваная «хрушчоўка» ў горадзе. Але яна стаяла на рагу прыгожага бульвара і разам з ім утварала асаблівы архітэктурны ансамбль. На жаль, цяпер маем замест «не самай прыгожай мураванай хрушчоўкі», якая, тым не менш, утрымлівала ў сабе дух мінулага часу, проста ніякі, зусім безаблічны жылы чатырохпавярховік бледна-жоўтага колеру.

Вынікам такіх працэсаў з'яўляецца страчванне горадам аўтэнткі, асаблівай атмасферы, якая складаецца не ў апошнюю чаргу з фасадаў розных часоў. У тым і заключаецца галоўная асаблівасць гарадской прасторы, што павінна захоўвацца яе разнастайнасць, рух па горадзе павінен стаць падарожжам па гісторыі і, акрамя таго, цікавай гутаркай з ім. Але, на жаль, з кожным такім капітальным рамонтам мы губляем яшчэ аднаго суразмоўцу.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Фота з сайта pastvu.com.

Перспектыва вуліцы Калініна, 1964—1967 гады.

Аляксандр ТКАЧОНАК:

«Калі не будзеш існаваць як бы “за таго хлопца”, не зможаш перадаць яго боль людзям...»

Аляксандр Ткачонак, акцёр, які прысвяціў 45 гадоў Нацыянальнаму акадэмічнаму драматычнаму тэатру імя М. Горкага, нядаўна адзначыў 70-гадовы юбілей. Пра тое, як змяніліся погляды на прафесію і жыццё, майстар сцэны распавёў карэспандэнту «Літаратуры і мастацтва»:

— Ці памятаеце сваю першую ролю?

— Так, вядома. І вельмі доўга буду памятаць, паколькі першую ролю, якую мне давялося сыграць у гэтым тэатры, я іграў потым больш як 35 гадоў. Гэта роля ў спектаклі «Адзіны спадчыннік». Яго паставіў Уладзімір Андрэевіч Маланкін, мастацкі кіраўнік майго курса. Праз тыдзень пасля заканчэння інстытута мне даверылі гэтую ролю. Яе тады выконваў выдатны акцёр Валерыя Мікалаевіч Філатаў, які павінен быў з’ехаць на здымкі. Я ўвёўся і іграў гэтую ролю на працягу 35 гадоў: пачаў у 24. Балазе, майму персанажу Жаронту было 70 гадоў, і таму мог бы іграць да сённяшняга дня. Я ўжо стаў аднагодкам свайго героя. Мы адыгралі спектакль больш за 1000 разоў з вялікім поспехам. Змянілася за гэты час шмат выканаўцаў, акрамя галоўнага персанажа.

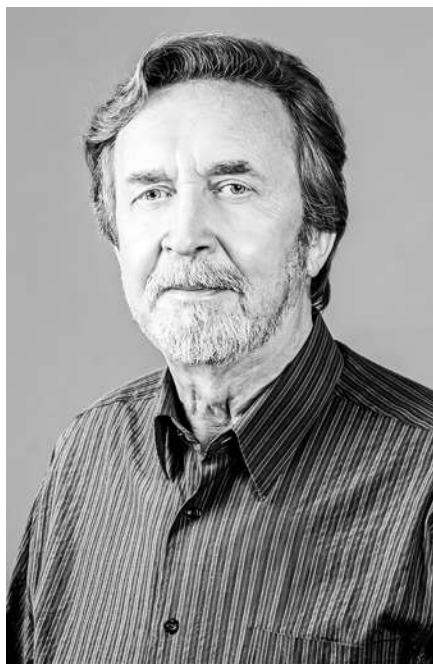
— А прафесія і ваша ўспрымання яе?

— Напэўна, сама прафесія не вельмі змянілася, але сапраўды змянілася ўспрымання. Пасля інстытута прыходзіш у тэатр з рамантычным настроямі, марамі: табе давераць ролю, ты добра сыграеш, цалкам аддасіся ёй, глядач будзе ў поўным захваленні і выйдзе натхнёны, а ты шчаслівы паедзеш дадому. Усё гэта ў такіх ружовых фарбах. Але калі сутыкаешся ўжо з працай у тэатры, разумееш, што гэта не суцэльнае свята, што на шляху сустракаюцца няўдачы, неразмеркаванне і незанятасць цябе як акцёра. Праўда, мне ў гэтым плане пашанцавала: я быў заняты вельмі шмат, іграў нямала галоўных роляў. Але такі выпаў лёс: не з усімі так здараецца, не ўсім шанцуе, на жаль. У тэатры праца досыць суровая. Рэпетыцыі... Выдатна, калі ёсць добры рэжысёр, у вас паразуменне, а роля, якую табе даверылі, падабаецца і атрымліваецца, мае потым — што немалаважна — поспех у глядача.

Прайшоўшы па гэтым шляху ўжо 45 гадоў, азіраюся. Магчыма, у мяне з’явілася якое-ніжкае майстэрства, але, напэўна, паменшала аптымізму. Цяпер мы перажываем складаны час: разлучыліся са сваёй сцэнай, паколькі рамонт ідзе яшчэ да гэтага часу, ужо паўтара года. Таму іграем на сцэне ў Доме прафсаюзаў, а гэта чужая пляцоўка, чужыя людзі. Не наш тэатр, не наш дом. Таму мы не можам паўнаважна рэпэціраваць. Глядач, які прыходзіць у час каранавірусных абмежаванняў, сур’ёзны... Зала запаўняецца не цалкам, людзей рассяджаюць. І таму нялёгка: мы ж без глядача ўвогуле нічога. Гэта не кіно, а жывое ўзаемадзеянне. І, калі глядача няма, іграць самім для сябе досыць складана. Таму, напэўна, і больш песімістычныя настроі. Але хочацца спадзявацца, што ў рэшце рэшт і гэтая паласа пройдзе, што мы застанемся жывыя і з новымі сіламі возьмемся за працу, якая будзе прыносіць радасць.

— Што ў працы даецца найбольш складана альбо нават стамляе?

— Найбольш складана?.. Ведаеце, калі пашанцавала і табе даверылі вялікую ролю, гэта няпроста. Бо нагрузка не толькі фізічная, але і нервова-псіхічная. Калі ты, працуючы над роляй, не будзеш існаваць як бы «за таго хлопца», калі ўсё гэта не будзеш прапускаць праз сябе,

Аляксандр Ткачонак.

праз свае нервы, праз сваю душу... Калі будзеш ставіцца да героя як да нейкага чужога — так званая «гульня з дуляй у кішэні»... Калі цябе гэта не чапляе, ты не зможаш перадаць яго боль, яго настрой людзям, якія прыйшлі глядзець.

Рэпетыцыя — вельмі складаны момант. Нельга сказаць, што вывучыў тэкст, словы ролі, і на гэтым усё скончылася. Гледачы часам пытаюцца: «Як вы можаце вывучыць столькі тэксту?» Для іх гэта як бы самае галоўнае, атрымліваецца: вось вывучыў такую колькасць слоў, і ўжо ў гэтым твой подзвіг. Але гэта самае малое. А вось каб тэкст, словы, якія напісаны іншым чалавекам, аўтарам, сталі тваімі словамі, каб падключыць да ролі сваю псіхафізіку, свае нервы, трэба псіхаапарат прыводзіць у тонус, кідаць сябе ў стрэсавы стан, правакаваць у сабе тое, ад чаго людзі нармальныя спрабуюць уцячы. Калі, вядома, гэтага патрабуе роля. Бываюць ролі і камедыянага плана, якія, напэўна, рэпэціраваць і іграць весялей. Вось глядач часам кажа: «Ну навошта вы ставіце трагедыю, не хочам нейкіх сур’ёзных узаемаадносін, нам у жыцці дастаецца шмат усялякіх нягод — навошта ў тэатры яшчэ пра гэта?» Не ведаю, напэўна, глядачу прасцей існаваць, глядзячы камедыю, яны прымушаюць усміхацца, смяяцца. Напэўна, і гэта неабходна, але калі мы не будзем прапаноўваць глядачу думаць, а дазволім проста так, бяздумна смяяцца, рагатаць... Але і камедыя бывае рознай. Той жа спектакль «Адзіны спадчыннік», з якога пачалі размову: таксама камедыя, французская п’еса, дзе стары чалавек, які ўжо адной нагой стаіць у магіле, раптам вырашыў ажаніцца. І пляменнік ды іншая радня спрабуюць яго адгаварыць ад гэтага кроку, бо ў такім выпадку спадчына дастанецца не ім. Нават у гэтай быццам камедыі, такой вясёлай, уздымаюцца сур’ёзныя жыццёвыя праблемы. Мне бліжэй не чыстая трагедыя або камедыя, а змяшэнне жанраў.

— У вас ёсць любімыя ролі?

— Гэта як казаць аб сваіх дзецях: ёсць родныя, ёсць прыёмныя. І як бы родныя табе бліжэй, а прыёмныя — не адной крыві — як бы далей, з-за гэтага розныя адносіны. Мне здаецца, нават калі вообраз з нейкім негатыўным адценнем, то ўсё роўна я выпакутаваў, пераклаў пачуццё гэтага героя на сябе, каб сыграць дакладна. І таму роля стала маёй, усё роўна што адной крыві са мной. Так, можа быць, «дзіця» дрэннае атрымалася —

злое, нядбайнае, але, тым не менш, маё. Таму сказаць, якая роля любімая, наогул немагчыма. Ужо з узростам, калі фізічных сіл не так шмат, іграць вялікія ролі складана — хочацца ўжо нечага не такога значнага, дзе фізічная і нервова нагрузка меншая. Тут ужо не да славалюбівых намераў. Гэта ў маладосці: «Вось бы сыграць галоўную ролю, Гамлета...» Дарэчы, Гамлета іграць ніколі не марыў.

Я акцёр характарны, мне падабаюцца ролі, у якіх прысутнічае нейкі цікавы тэмперамент, няхай са знакам мінус. Герой-палюбоўнікі і рамантычныя героі — такіх мне не прапаноўвалі, гэта не мой рэпертуар, не маё амплуа.

Не магу прылічыць сябе да катэгорыі людзей, адданных тэатру. Так, я вельмі хацеў займацца гэтай прафесіяй, не ўяўляў, што можа быць неяк па-іншаму, паколькі яшчэ ў дзяцінстве, калі прыйшоў у тэатр юнацкай творчасці пры Палацы піянераў, заразіўся, захварэў на тэатр.

У першы год не паступіў, у тэатральны мяне не прынялі. Працаваў на заводзе, два гады ў войску адслужыў. З другой спробы неяк атрымалася. Зараз азіраюся на той час і думаю, што можна было іншую справу выбраць, больш матэрыяльную. Ужо столькі сыграныя ролі ў тэатры і ў кіно. А як гэта ўзважыць? Так, зафіксавана на плёнцы, на відэа.

Але тое, што адбываецца ў тэатры, — тую імгненнасць немагчыма злавіць, зафіксаваць. Вось зараз ты ўзаемадзейнічаеш з глядачом, атмасферу гэтай хвіліны не можа зафіксаваць плёнка. Тое, што потым глядзіш на відэа, ужо другаснае: знікае дух, дыханне залы.

— Кім бы вы былі, калі б не акцёрам?

— Мой дзядуля паміж трыма войнамі ўсё жыццё прапрацаваў лесніком. І я ў дзіцячыя гады ўсё школьныя канікулы праводзіў у дзядулі з бабуляй. Дзед, натуральна, мяне браў з сабой у лес, знаёміў з прыродай. Выдатная прафесія — леснік. Гэта быў дзядуля па маці, а па бацьку ў родзе — майстравітыя людзі, працавалі рукамі. Бацька атрымаў у спадчыну талент, ён быў інжынер-электронік, радыяналізатар, вынаходнік, умеў усё. Нешта аддалена перадалося і мне. Я навучыўся і плітку класці, магу адрамантаваць нейкі прыбор, з цвіком і малатком праблем няма. Гэта прыносіць адчувальную радасць, калі бачыш прадмет працы, зроблены сваімі рукамі. А тэатр... Адыграў спектакль, і ўсё. Так, у цябе былі апладысменты (магчыма, і не было), але гэта ляціць у нікуды. Жыццё праходзіць, і што, дзе гэты багаж? Сыграных роляў назапасілася, але што застанецца пасля цябе?

— Як прафесія паўплывала на ваш характар?

— Характар у мяне розны. Як ні дзіўна, раблю ўражанне ціхага, сціплага, але насамрэч я даволі свавольны. Мне пашанцавала, што не прыйшлося нешта камусьці даказваць. Хоць, зразумела, калі іграеш першыя ролі і іх заваліш, то зусім па-іншаму можа скласціся кар’ера. Калі давалі, спрабаваў іграць. Можа, плыў па сабачы, але неяк выплываў. Сталі даваць сур’ёзныя ролі.

Ува мне ўсяго намяшана, як і ў кожным, напэўна. Што пераважае: дрэннае ці добрае? Напэўна, нейкія свае адмоўныя рысы, якія таксама перадаеш, укладаеш у той ці іншы персанаж... У поўнай меры хапае і добрага, і дрэннага. Не магу сказаць, што я дрэнны, але і не магу сказаць, што такі чысты прамыянысты. Па-рознаму выяўляюцца і рэакцыі мае на жыццё: магу запаліцца, асабліва калі нешта не так, несправядліва. У сям’і часам таксама адбываюцца

выбухі. Эмацыянальная сістэма вельмі рухомая з-за прафесіі. Сённяшні дзень часта прыводзіць у здзіўленне, выклікае бурныя эмоцыі.

— Ці ёсць у вас асабістае вызначэнне таленту ў прафесіі і наогул?

— Ведаю людзей, якія Богам цалаваныя. І не заўсёды яны адукаваныя. Мая бабуля наогул была непісьменнай, не ведала літар, не ўмела чытаць. Дзед, прыходзячы са службы, заўсёды газеты чытаў уголас, каб і бабуля чула. Але яна была вельмі арганізаванай духоўна, добрай, спагадлівай. Душэўная арганізацыя ў яе, можа быць, замяшчала недахоп нейкіх ведаў. Для мяне вось гэта талент. Калі перакладаць на тэатр, вызначаць талент... У тэатры складана прабіцца за кошт блату. Глядач вызначае, наколькі ты фальшывы акцёр, халтуршчык, з дуляй у кішэні працуеш. Гэта адразу прыкметна. Талент, на мой погляд, нават калі лёс не складаецца (не трапіў на рэжысёра, які цябе бачыць у той ці іншай ролі), рана ці позна прарвецца, праб’ецца і зазіхаецца ўсімі гранямі.

— Тэатр — больш індывідуальнае ці калектыўнае мастацтва?

— Я часам думаю, што, на жаль, калектыўнае. Хоць ёсць і монаспектаклі, дзе чалавек іграе адзін. Мне складана без партнёраў. Я іграў калісьці некалькі работ у адзіночку, у тым ліку на тэлебачанні. Надзвычай складана выцягваць аднаму. Калі ёсць дыялог, нагрузка як бы трошкі дзеліцца з партнёрам. Гэта не значыць, што я на сцэне існую толькі ў той момант, калі прамаўляю тэкст. У тэатры вельмі важна, як чалавек успрымае, слухае іншага.

Але я не люблю і спектаклі, дзе заняты шмат людзей, і ролі другія, эпізодычныя, якія праходзяць, і масоўку, у якой я першыя гады таксама пабегаў. Стаўленне да ролі рознае: здавалася б, ты тут на сцэне ўвесь трацішся, нібыта крывёю сцякаеш і сваімі нервамі, а хтосьці побач стаіць з аб’якавымі вачыма і разумеюць, што ў яго роля наогул ніякая, нават без назвы. І калі натыкаешся на гэтыя вочы, становіцца цяжка ўспрымаць сваіх партнёраў. Але цяпер такіх масавых спектакляў у нас няма, усе загружаны дастаткова. Ды ўсё роўна нельга быць для ўсіх аднадумцам. Калі заканчваеш курс, ёсць мара ўсім пайсці ў адзін тэатр. А потым хтосьці вышэйшым становіцца, хтосьці — сярэднячком, а хтосьці так і не можа прадзяўбіцца. Не заўсёды ж акцёрскі лёс залежыць ад тваіх жаданняў, часам — ад тваіх магчымасцей.

— Чаму тэатр не могуць выцесніць ні кіно, ні тэлебачанне, ні ўсе астатнія забаўляльныя сродкі?

— Так, з пачатку ХХ стагоддзя, калі з’явілася кіно, усе прадракалі, што тэатр не вытрымае канкурэнцыі. Але гэтага ўсё ж не адбылося і, мне здаецца, не адбудзецца і ў будучыні. У цяжкі савецкі час людзі прыходзілі ў тэатр па падтэксты, па нейкую недагаворанасць, таямніцу: «Ну вы ж разумеете, аб чым мы гаворым на самай справе». Потым загадкі ўсе знялі, стала можна гаварыць аб чым хочаш. Тэатр у нейкай ступені прайграў ад усёдазволенасці. Глядач да гэтага часу прыходзіць. Хтосьці для таго, каб адпачыць ад асабістых перажыванняў, хтосьці — каб яго забаўлялі. І ўсё ж тут, у тэатры, дрэнным або добрым: жывое, тое, што ёсць цяпер, у гэтую хвіліну. Заўтра будзе іншае жыццё, іншая гульня. А тут жывое ўспрымання, магчыма, стаць сведкам гэтай хвіліны, саўдзел — напэўна, па гэта ходзіць і будзе хадзіць глядач.

Гутарыла Дар’я СМІРНОВА

Дыскатэка для зданняў мінулага

Постпанк — гэта музыка канцэн-траванага змроку. Ён нарадзіўся на туманых шэра-карычневых вуліцах Манчэстэра, які ўжо паспеў перажыць урбаністычную і прамысловую рэвалюцыю, але пры гэтым ледзь-ледзь змог справіцца з крызісам другой паловы XX стагоддзя. І ў гэты час у далёка не самых добрых раёнах Манчэстэра з’явіліся хлопцы, якія, адчуваючы ўласную непатрэбнасць, вырашылі ўсе самыя песімістычныя, экзістэнцыяльныя думкі пакласці на манатонную гітарную музыку, каб увесць свет даведаўся пра тое, наколькі бязвыпадным можа быць жыццё зусім яшчэ маладых людзей.

Як вядома, брытанская музыка мае адну дзіўную ўласцівасць, якой зайздросцяць усе астатнія індустрыі, нават такіх буйных краін-пастаўшчыкоў медыяпрадукту на сусветны рынак, як ЗША. Уласцівасць гэтая заключаецца ў тым, што, якой бы спецыфічнай часам ні здавалася брытанская музыка, якімі б дзіўнымі ні былі прадстаўнікі брытанскай сцэны, тым не менш, у іх усё адно атрымліваецца стаць папулярнымі не толькі ў межах Вялікабрытаніі, але і па ўсім свеце. І гаворка тут не толькі пра непасрэдна «Брытанскае ўварванне» другой паловы 60-х гадоў мінулага стагоддзя, калі на сусветным рынку з’явіліся *The Beatles*, *The Zombies*, *The Rolling Stones*, *The Who*, *The Kinks*, *The Animals* і многія іншыя. Бліжэй да канца XX стагоддзя брытанскія групы працягвалі пакараць свет, нават калі гэта былі групы такога жанру, як брыт-поп, чыя назва ўжо гаворыць сама за сябе. Аднак калі поспех *The Beatles* або *The Rolling Stones* можна

было прадказаць, як, зрэшты, і поспех брыт-поп-гурта *Oasis* або іх галоўных супернікаў *Blur* (мяккая гітарная музыка з лёгкім псіхадэлічным ухілам і цяпер вельмі папулярная), то вось ад родапачынальнікаў постпанку — *Joy Division* — сусветнай вядомасці ніхто не чакаў.

Бо, здавалася б, каму можа быць цікавая настолькі песімістычная і цяжкая ў эмацыянальным сэнсе музыка, якая да таго ж не мае разнастайнасці мастацкіх прыёмаў як у плане гучання, так і ў плане лірыкі? Аказалася, што вельмі многія адчувалі тое ж, што і Ён Кёрціс — вакаліст і заснавальнік *Joy Division*, які скончыў жыццё самагубствам. І асабліва дарэчы яго песімістычны настрой прыйшоўся на тэрыторыі былых савецкіх рэспублік, дзе з нядаўняга часу актыўна развіваецца новая руская хваля постпанку. Сотні музыкантаў розных узростаў нечакана адкрылі для сябе свет халоднага і жорсткага да сваіх жыхароў Манчэстэра і адчулі, што сучасная сітуацыя на постсавецкай прасторы па агульным тоне вельмі падобная да таго, што адчувалі жыхары індустрыяльнай Вялікабрытаніі некалькі дзесяцігоддзяў таму. Калі тады музыка дапамагла справіцца ім з прыгнётам рэчаіснасці, то чаму б і зараз не паспрабаваць правесці той самы эксперымент?

Беларусь новая хваля постпанку таксама закранула. У нас з’явіліся «Петля Пристрастия» і «Союз», кожная з якіх прапаноўвала свой погляд на постпанк. Аднак, як гэта часта бывае ў музычнай індустрыі, жанры звычайна вызначаюцца тройкамі калектываў або выканаўцаў. У нашай краіне гэтая заканамернасць таксама выкананая, і *Molchat Doma*,

трэці галоўны беларускі постпанк-гурт, 13 лістапада выпусціў новы альбом «Monument». Чаму перад аналізам гэтага альбома была неабходна настолькі доўгая прэамбула з экскурсам у мінулае? Таму што «Monument» — гэта машына часу, якая пераносіць нас на сорак гадоў назад, калі Савецкі Саюз яшчэ існаваў, але яго будучы крах ужо прадчуваўся. Аднак гэтая машына часу сумешчана з машынай фантазіі, бо «Monument» — менавіта фантазія пра тое, як магла б гучаць музыка зараз, калі б тэндэнцыі 80-х былі актуальныя да гэтага часу.

«Monument» стаў своеасаблівым помнікам музыцы, у якой асноўная задача не стварыць цікавы якасны прадукт, а ўзнавіць тэндэнцыі сучаснасці і мінулага, каб прадбачыць будучыню. Тут мы чуюм усё, што было характэрна для савецкай электронікі 80-х гадоў (касмічныя сінтэзатары ў духу «Альянса»,

танцавальныя рытмы, якія да гэтага часу карыстаюцца вялікай папулярнасцю сярод старэйшага пакалення, калі меркаваць па колькасці канцэртаў з назвамі кштатту «Лепшыя хіты 80-х», і гэтак далей) і для новага постпанку (манатоннасць, выкарыстанне некаторых прыёмаў построку, чаргаванне лідзіруючых партый клавійных і гітар, вакал, які літаральна патане ў эфектах, абстрактныя тэксты), але пры гэтым само спалучэнне дзвюх тэндэнцый здаецца адначасова і абсалютна натуральным, і вельмі дзіўным.

Натуральным таму, што і постпанк, і электроніка 80-х — гэта музыка з мінулага, якая аднолькава добра падыходзіць як для настальгіі па мінулым, так і для таго, каб яго часцінкі пераносіць у наш час і ўжываць шэры свет панэльных пяціпавярховікаў у сучасных мегаполісах (што не так ужо і складана, калі зірнуць на архітэктуру Мінска). А дзіўным мікс здаецца з-за таго, што мінуламу ўсё-ткі лепш часам заставацца ў мінулым, бо ў сучаснасці гэтая музыка гучыць як недарэчны эксперымент.

Molchat Doma выпусціла альбом, у якім гурт паспрабаваў пагуляць з музычнай спадчынай Савецкага Саюза і Брытаніі адначасова, змяшаўшы класічны постпанк і электроннае дыска з сучасным паўміфічным уяўленнем пра гэтыя два жанры і пра тую эпоху, калі яны з’явіліся. Але атрымаўся сумны аднастайны альбом, пазбаўлены індывідуальнасці. Калі рэлізы «Союза» і «Петли Пристрастия» можна адрозніць ад жанравых расійскіх каманд, то вось «Monument» — гэта проста «яшчэ адзін постпанк-альбом».

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Сад разнастайных мярзот

Ілья Чарапко — адзін з тых музыкантаў, якія цяпер аказваюць вельмі моцны ўплыў на беларускую музычную індустрыю. Яго постпанк-праект «Петля Пристрастия» стаў адным з тых, што пасля гучнага поспеху Макса Каржа і «ЛСП» змог правесці на сцэну за межамі Беларусі. Аднак Ілья Чарапко таксама з’яўляецца лідарам групы «Кассіопея», якая нібыта супрацьпастаўляе сябе змрочнай эстэтыцы «Петли Пристрастия» з яркім, маляўнічым і крыху наіўным абсурдам. Апошні альбом «Кассіопея» пад назвай «По колено в любви» выйшаў 18 лістапада, і цяпер мы пагаворым пра тое, ці ўдалося групе захаваць свой унікальны дух.

Для мяне поспех праектаў Ільі Чарапко, шчыра кажучы, — дастаткова вялікая загадка. З аднаго боку, я разумею, што ў Беларусі ўжо даўно не з’яўлялася значных рок-гуртоў, якія б змаглі так добра, як «Петля Пристрастия», перадаць змрочныя настроі, што існуюць у нашым грамадстве ўжо працяглы час. Перадаць адчуванне бясілля перад жыццёвымі абставінамі пры дапамозе не толькі абстрактных выказванняў, але і канкрэтных фармулёвак, якія сталі блізкімі шматлікім слухачам. Тым больш, што Ілья Чарапко — нядрэнны паэт, які добра спраўляецца са стварэннем абсурдных, але разам з тым прыземленых вобразаў, што збліжае яго з піцёрскім музыкантам Рыгорам Палухуценкам або расійскім бардам Веням Д’ркіным. Але разам з тым «Петля Пристрастия» з пункту гледжання музыкі — максімальна тыповы постпанк, прычым узору новай хвалі, то-бок яшчэ менш эксперыментальны і яшчэ больш манатонны. Ілья Чарапко выдатна разумее, у чым ён разбіраецца, і выкарыстоўвае свае моцныя бакі, аднак з-за таго, што ён быццам баіцца эксперыментаваць і ісці далей за тры прыёмы, якія даўным-даўно адпрацаваныя, «Петля Пристрастия» з кожным новым альбомам становіцца ўсё менш цікавай з-за бясконцай паўтаральнасці.

«Кассіопея» як абсурдны, відавочна калягумарыстычны праект павінен быць, скажам так, творчым рахабам, дзе Чарапко, не абмежаваны вузкімі рамкамі жанравага постпанку, можа ствараць па-сапраўднаму свежую і цікавую музыку, якой няма аналагаў не толькі ў Беларусі, але і на ўсёй постсавецкай

прасторы. У нейкай ступені «Кассіопея» прыняла эстафету «Серебряной Свадьбы» — кабарэ-бэнда, які ў свой час займаўся тым, што актыўна прасоўваў беларускую музыку на ніве рускага авангарда. Толькі калі «Серебряная Свадьба» стварала музыку ва ўсіх сэнсах жывую, то «Кассіопею» спасціг той жа праклён, што і асноўны праект Ільі Чарапко — крызіс ідэй пры лішку сродкаў выказвання.

«По колено в любви» спачатку гучыць як тыповы альбом «Кассіопея» — карнавал яркіх музычных прыёмаў (у асноўным тут электронная музыка, але таксама сустракаюцца элементы фрык-фольку, постпанку і псіхадэлічнага року) і вобразаў. Увесь гэты яркі карагод скача ў галаве слухача і, безумоўна, спачатку вельмі моцна захапляе, аднак чым больш слухаш «По колено в любви», тым больш пачынаеш лавіць сябе на думцы, што музыка гучыць фонам, а думкі і зусім паляцелі кудысьці далёка, і свядомасць практычна не ўспрымае тэкст. Чаму так адбываецца?

Па-першае, Ілья Чарапко як аўтар тэкстаў гурта, відавочна, перабраў на гэты раз з абсурдам. Калі на першым

альбоме абсурд успрымаецца менавіта як прыём размовы са слухачом, то тут тэксты ператварыліся ў суцэльную плынь свядомасці, дзе часам з’яўляецца нейкае рацыянальнае зерне, якое, як ні дзіўна, раздражняе яшчэ больш з-за таго, што дрэнна спалучаецца з агульнай размаітасцю напаўнення альбома. Напрыклад, трынаццатай у спісе ідзе песня «Ірына», дзе падаецца ў характэрнай, трохі казачнай, манеры гісторыі жанчыны, якая так хацела вырасіць унікальнага сына, што выгадала далакопа (прафесія, безумоўна, рэдкая, але наўрад ці пад унікальнасцю няшчасная маці мела на ўвазе менавіта гэта). Суседнічае гэтая трагікамічная гісторыя з абсалютна абсурднымі кампазіцыямі «Ліхтарны слуп» (лірычны герой хоча стаць ліхтарным слупам) і «Архангел Гаўрыіл» (архангела просяць «даць агню» і прыпаліць ад німба). І такіх песень, як «Ліхтарны слуп», у альбоме абсалютна большасць — няскладныя і недасціпныя выказванні незразумела пра што і незразумела для каго. Адрозна на кантрасце ўспамінаецца летаўны альбом гурта *Drezden* «Эдэльвейс», які працуе ў падобным кірунку абсурднай электронікі з акцэнтам на тэкст. Вось толькі калі за выкладаннем гісторыі ад Сяргея Міхалка сачыць цікава, вобразы, якія ён прапанаваў, лёгка запамінаюцца, то Ілья Чарапко на «По колено в любви» выступае як не вельмі таленавіты абсурдыст.

Па-другое, музыка «Кассіопея» заўсёды была адметнай, што вылучала яе сярод астатніх груп. Музыканы калаж з мноства жанраў, які заўсёды быў цікавы не толькі тым, як ён гучыць, колькі адчуванням «о, як завярнулі!». Аднак гэты калаж не адштурхоўваў, таму што быў досыць вынаходлівым, але разам з тым вытанчаным і стрыманым. Варта толькі ўспомніць гумарыстычную песню «Оркі» з альбома 2012 года «Сердце отдаю детям» і паслухаць пасля гэтага любую кампазіцыю з новага альбома — адрозна будзе заўважна розніца. Новы альбом ператварыўся ў кашу з розных жанраў і элементаў, якія нібы наўмысна не спалучаюцца.

«По колено в любви» — гэта бессістэмны набор музычна-тэкставых прыёмаў, якія пакідаюць у слухача адчуванне, быццам яму на галаву надзелі рондаль і вельмі доўга білі па ім чымсьці жалезным. Потым гэты рондаль знялі, але пры гэтым нічога, акрамя галаўнога болю і раздражнення, не засталася.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Вынікі

Сустрэча ў палёце

Самы захапляльны вынік сінтэзу мастацтваў атрымліваецца тады, калі спалучаецца статычнае і дынамічнае і атрымліваецца баланс паміж рухам і словам, падзеяй і думкай. Адзін з найбольш звыклых прыкладаў такой формы сінтэзу — перанос літаратуры на тэатральную сцэну. Такое больш складана здзейсніць з удзелам паэзіі, бо канфлікт у ёй кампактны і вобразны, тут паграбуецца глыбокая сцэнаграфічная праца.

Неяк адзначыць сцэнаграфію ў спектаклі «Палёты ўдваіх» рэжысёра Данііла Філіповіча пакуль немагчыма. Задача пастаноўкі прыпадае на заўтра — 28 лістапада. Але з першага погляду на анонсы і афішы зразумела, што рэжысёр выбраў іншы, яшчэ больш цікавы, падыход для канструкцыі канфлікту і ўзаемадзеяння на сцэне. Акрамя спалучэння літаратурнага і тэатральнага мастацтваў, рэжысёр здзейсніў яшчэ адзін сінтэз — дзвюх паэзіяў.

«Палёты ўдваіх» — гісторыя пачуццяў, заснаваная на вершах Максіма Багдановіча і Алаізы Пашкевіч. Аўтары, якія ніколі не сустракаліся ў жыцці, уступаюць у дыялог на сцэне. Здаецца, гэта будзе аповед больш прачыстыя эмоцыі, зашыфраваныя ў паэзіі, чым пра персаналіі паэтаў.

Данііл Філіповіч скончыў Мінскі каледж мастацтваў у 2016-м годзе і працягвае навучанне на рэжысёрскім факультэце Расійскага інстытута тэатральнага мастацтва. За яго плячыма ўжо некалькі заўважных пастановак — «Фанаткі» і «Рыба маёй мары» ў Гомельскім драматычным тэатры, «Навальніца» па п'есе Астроўскага ў Пінску і іншыя. Цяпер Данііл працуе ў Тэатры юнага гледача, дзе і адбудзецца прэм'ера «Палётаў удваіх». Рэжысёр крыху распавёў карэспандэнту «ЛіМа» пра спектакль і свае погляды на тэатр увогуле.

— Як адрозніваецца навучанне тэатральнай справе ў Расіі і Беларусі?

— Адкажу каратка: у Беларусі, мне здаецца, вучаць, а ў Расіі выходзяць. Там адкрываюць менавіта цябе.

Калі ты цікавы, то ідуць за табой, дазваляюць раскрывацца па-твойму. Калі не цікавы, проста не дапускаюць да фінальнага экзамену.

— Які з этапаў стварэння спектакля самы важны і самы складаны?

— Слова вельмі цікавае — «этап». Я не падзяляю ніколі рэпетыцыі на этапы, самае галоўнае — цэльны працэс, працэс стварэння спектакля. Працую так: прыходжу ў тэатр, потым паступова падыходзяць акцёры, дакранаюцца да прадметаў, якія стаяць на сцэне. Я нешта вельмі павольна кажу, яны адказваюць, пасля чаго можам абмеркаваць тэмы, не датычныя п'есы, але і гэта ўжо працэс. Затым мы вельмі дзіўна можам пачаць першую сцэну, спыніцца і зноў размаўляць, спрабаваць яшчэ. Для мяне ў тэатры няма нічога складанага, гэта кайф. Калі я на рэпетыцыі, я люблю!

— Чаму вы звярнуліся да беларускай літаратуры ў пастаноўцы?

— Гэта вельмі цікава, у мяне ўжо 29-ы спектакль і ўпершыню па беларускай літаратуры. Мне здаецца, гэта як прыехаць у іншую краіну і пачаць ставіць спектакль. У момант рэпетыцыі так і атрымліваецца, што ты пачынаеш размаўляць на іншай, нязвыклай мове, а потым разумееш, што яна твая родная.

— Ці было цяжка пераставараць вершы ў сцэнічную мову?

— Не ўспрымаю гэта як цяжасць. Так супала з сённяшнім днём, такая літаратура ніколі не страціць актуальнасці. Я нічога не пераабляю, проста ўзяў і стварыў драматургію на базе таго, што геніяльныя людзі сваёй рукой напісалі на паперы.

— Як удалося сумясціць у адзін твор вершы такіх розных аўтараў?

— Вы не паверыце, але калі іх сумясціў, мне здалася, што нешта не так... Але потым даў пачытаць розным людзям, потым акцёрам. І ўсе сыходзіліся на тым, што

Фота з асабістага архіва Данііла Філіповіча.

Данііл Філіповіч.

гэта гучыць актуальна і вельмі цікава. Я зрабіў версію інсцэніроўкі так, як быццам паэты сустракаліся і прамалюлялі свае тэксты адно аднаму, у дыялогу. Заўсёды працую інтуітыўна, іду за сваім пачуццём. І гэты матэрыял з'явіўся інтуітыўна, без канкрэтных уяўленняў, што атрымаецца.

Убачыць вынік эксперымента можна будзе на сцэне Тэатра юнага гледача. «Любіце ў палёце, нават калі ляціце адны. Ляціце, бо палёт ніхто не можа ў вас адабраць», — так рэжысёр бачыць свой спектакль.

Дар'я СМІРНОВА

Пацеха з меха

Алена БРЫЦКАЯ

Піф-паф, альбо Цяжка ў вучэнні — лёгка ў баі

Гумарэска

Ідзе салдат па горадзе, па незнаёмай вуліцы!.. Ой, чаго гэта я? Ну, вось, прыехалі: як апрагнула ваенную форму, дык песні пра войска і заспявала. А ўвогуле, усё правільна: значыць, прывыкаю. Ой, дзяўчыначкі, як жа я хацела ў гэтае войска! І заробак вышэйшы, і праца, дакладней, служба падабаецца. І яшчэ... Мужчын — мора!

Не, не мора — акіяны! А мы, жанчыны, у ім як яхтакі: на хвалях увагі калыхаемся! Прыемна, ажно дрыжыкі бяруць!

А вунь і старэйшы лейтэнант крочыць. Сімпаты-ы-ычны! Лапачка! Толькі лапачка сёння ўжо вельмі сур'ёзна нейкі. Ах, дарэчы, у нас жа заняткі па баявой гатоўнасці. І глядзець іх будзе наш новы камдзіў. Трэба не падкачаць...

Загад нумар адзін: праверыць трывожны рэчмышок. Цікава, чаму гэта ён «трывожны»? Вось цяжкі — дакладна. Усялякага ўсяго ў ім — процьма. Правяраю: сродкі індывідуальнай абароны — процівагаз, нейкія штучкі... Вось бы гэтым процівагазам суседа-п'янтоса ўначы папалохаць — глядзіш, і бушаваць адвыкне.

Далей: кацялок, лыжка, кубак, біклажка, плашч-палатка, мыльна-рыльныя прылады, панчохі. Шкада, не капронавыя. Ха! Смехата! Уявіце: я — у капронавых або яшчэ лепш — у карункавых... і ў берцах! Мужыкі штабелямі б ляжалі!.. Нешта я загаварылася. Так, што там далей? Сухпаёк, насоўкі, зімовая і летняя бялізна (вось бы суперсексуальная), шкарпэткі... Навошта столькі? Можна падумаць, мы ў паход на год збіраемся. А гэта што? А-а-а, успомніла: планшэт. Ручка, алоўкі, ліхтарык. А мне ўсё да ліхтара, о-ля-ля! Ды не мне, песня такая ёсць. Компас, набор канвертаў. Напішы мне ліст, хоць два радкі ўсяго, тра-та-та-тата! Усё! Гатова! Праверыла!.. Што далей?

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Страляць едзе? Пачатковае практыкаванне па стральбе? З аўтамата Калашнікава? Дык я ж не ўмею. Ну добра: страляць дык страляць. Чаго вы, таварыш старшы лейтэнант, хмурыцеся? Паеду я! Цікава ж усё-такі. Вось і пакой для захоўвання зброі. Ах, ты мой аўтамацік! Пачышчаны! Змазаны! Куды ісці? Ёсць — атрымаць боепрыпасы! Чаму толькі дзеваць? Я больш хачу. Палігон. Прыехалі. Нарэшце... А начальства сабралася: і камдзіў, і яго намеснікі, і яшчэ нейкія палкоўнікі! Нешта мне страшнавата-а-а... Адставіць, мая дарагая, не баяцца! Ну, я, напэўна, і пудзіла: на кепку яшчэ і каску начапіла. А тая на вочы спадае. Хай! Прыгажосць нічым не сапсуеш. Ой, мяне паклікалі!

— Радавая Алексіна да бою гатовая!..

Толькі б нічога не забыцца. На пазіцыю? Кароткімі перабегамі? Выкарыстоўваючы асаблівасці мясцовасці? А гэта як? Ну добра, бегчы дык бегчы. Ура-а-а! А я першая, а я першая!.. Далей што? Та-а-ак! Тры адзіночныя стрэлы. Ёсць! А цяпер — шэсць чаргой з упора. І як тут класіся правільна? Галоўнае — легчы прыгожа! А потым гэтак жа прыгожа падняць

ца. Цікава, новы камдзіў на мяне глядзіць ці не? Павінна ж я ведаць яго рэакцыю. Вось чорт, каска азірнуцца перашкаджае, з'ехала на вочы. А кепка з другога боку звісае. Уяўляю сабе: відовішча яшчэ тое! Мамачка, я ж нічога не бачу! Была не была: піф-паф, та-та-та! Скажыце, хоць куды-небудзь я трапіла? Даведацца б... Толькі чамусьці ў старэйшага лейтэнанта фізіяномія... Нешта я сапраўды зрабіла не так. Тут ужо дакладна: ці прыкончыць, ці проста паб'е. Ужо лепш хай другое. Я яшчэ паслужыць хачу. І пастрэляць. І яшчэ шмат чаго. Я дзяўчынка працавітая. І старанная. І прыгожая. Буду буду слухацца!

Іна ФРАЛОВА

Пра літаратараў

Усё да лепшага — як кажуць: баба з возу, Калі калега перайшоў на прозу.

Мы пралетарыі п'яра: складаем вершы толькі з беднай рыфмай.

Не трэба нашатыр — да тваіх вершаў я амаль прывыкла.

Калі ты толькі пішаш пра дабро, тады п'яро — нібыта памяло.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72 адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 адзел прозы і паэзіі — 317-20-98 адзел мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісаны ў друку 26.11.2020 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 824

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013 Заказ — 3414 Д123456789101112 М123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.